

नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स

आनन्दभूमि

THE ANANDA BHOOMI

[BUDDHIST MONTHLY]

(साहुजोले दासीलाई पिटिरहंदा भगवान् बुद्धसै साहुजोलाई मानवताको उपदेश दिइरहेको दृश्य)

एक प्रतिको रु. ३/- वार्षिक ग्राहक शुल्क रु. ३०/- आजीवन ग्राहक शुल्क रु. ३००/-

शुद्धसम्बत् २५३७

नेपालसंस्कृत १९९३

वर्ष २१

ज्या:पुन्ही

तछला थक

अंक २

विक्रमसम्बत् २०५०

1993 A. D.

Vol. 21

जेठ

June

No. 2

बुद्धले मार्ग दर्शन गरेको छ र बुद्धको ज्ञान आफूले मात्र सिकेर पर्याप्त छैन यस सत्यको बाटोलाई जनतासमक्ष पुऱ्याउनुपर्ने आवश्यकता छ भन्नुभयो । त्यसै बेला २५३७ श्री बुद्धजयन्ती छगू स्मारिकाको पनि विमोचन भएको थियो र विमोचित पुस्तकको संक्षिप्त विवरण समितिका सचिव हेराकाजी वज्राचार्यले दिनुभएको थियो । बुद्धधर्म र साहित्यमा विशेष योगदान दिने हेराकाजी प्रमुख हेमराजशाक्य पुष्पराज, माणिक र योगेन्द्रलाई युवराजाधिराज दीपेन्द्रबाट कदरपत्र प्रदान भएको थियो । त्यस अवसरमा बुद्धजयन्ती ट्रस्ट कमिटिका तर्फबाट धर्मबहादुर शाक्यले लिच्छवीकालमा व्यापकरूपमा बुद्धधर्म प्रचार भएको उल्लेख गर्दै बुद्धजयन्ती ट्रस्ट कमिटी गठन गरी विहाररहू संरक्षण गर्न १,५७००००- को रकम रहेको कुरा बताउनुभयो साथै वहाँले यस रकमबाट प्राप्त व्याजले अन्य बौद्ध क्रियाकलापलाई पनि सघाउने उद्देश्य रहेको छ भन्नुभयो । सभापतिको आसनबाट युवराजाधिराजामा बुद्धमूर्ति उपहार प्रदान र धन्यवाद ज्ञापन समितिका अध्यक्ष गणेशमान वज्राचार्यबाट भएको थियो ।

(नेपालभाषा)

विहारयात सेफ हाप

१११३ बछला थ्व १५, ख्वप-

ख्वप जिल्लाया थिमिइ च्वंगु पाटीविहारयात हापथलया ज्याय छयलेत २५३७ क्वःगु बुद्धजयन्तीया तसताय येँया युवा बौद्ध समूहया जः आशामान ताम्राकार ब मय्जु गंगालक्ष्मी ताम्राकारपाखे ५ मन तौल दुगु नयागु सेफ छगः हापं कयं लःल्हाःगु दु ।

मंकाःग्वसालय् बुद्धजयन्ती

१११३ बछलाथ्व १५, धादिङ-

थनया धर्मोदयसभाया शाखा व नेपाल तामङ

घेबुङ संघया ग्वसालय् शान्तिपदयात्रा व बौद्धध्व्याय् व्वये- कालि सार्वजनिक बौद्धसभा यानाः बुद्धजयन्ती हन । सभाय् मूपाहाँया थासं सांसद् गंगालाल तुलाधरं झण्डोत्तोलन यानाःलि धादिङ भेगया जनतासे अशिक्षा व गरीबीया कारणं बुद्धधर्मयात त्वःताः क्रिश्चियन धर्मय् वनाच्चंगुली दुःख प्वंकादिल । पुष्पविक्रम मल्लं संयुक्त जनमोर्चा धर्म- विरोधी छः धयागु धारणायात खण्डन यानाः धर्मया नामय् जुवाच्चंगु शोषणयात पनेमाःगु छं कनादिल । विल्लि- बहादुर लामां धर्मधयागु न्यायेगु व मीगु बस्तु मखु धया- दिल । सीताराम भर्मा वतमान विश्वया अज्ञान्तियात मदयेकेत बुद्धधर्म अपरिहार्य जूगु छं कनादिल । वेदनिधि अधिकारीं नेपालय् धार्मिक सहिष्णुता दयेमाःगु छंय् बः बियादिल । युवा बौद्ध सन्तुह्या हर्षमुनि शाक्यं ब्रह्मजाल सूत्र व दासप्रथाया वर्णन यानाच्चिज्यात । धर्मोदयसभा शाखाया सभापतित्वय् जूगु उगु सभाय् लामांपि भक्त बहादुर, बुद्धलक्ष्मी व सूर्यबहादुरपिसं बुद्धधर्मया यथाथंताया वारय् न्वचु बियादिल ।

वार्षिकोत्सव

१११३ बछला गा ६, यल-

थनया संघरक्षिता विहारया वार्षिक उत्सव बुद्ध- पूजाजुयाःलि भिक्षु बुद्ध घोष महास्थविरया सभापतित्वय् पूवन । इन्द्रशोभा शाक्यपाखे तसकुस न्वचु ब्युगु उगु इलय् वर्माया सयादो उ भदन्त इन्द्रसारा अभिजक महारथ मकुगुया शोकसभा नं जूगु छः । उब्यलय् वर्माया राज- दूतं भदन्त इन्द्रसार मकुगुली दुःख प्वंकाःलि वस्पोलया जीवनी न्ह्यथनादिल । अथे हे यल नगरपालिकाया प्रमुङ बेखारत्न शाक्यं विहारया वार्षिक उत्सव हनेगु धयागु विहारयात म्हसुके बीगु छः धयाबिज्यात । अनगरिका (बाँकी अन्तिम कभरमा)

आनन्दभूमि

प्रधान सम्पादक

भिक्षु कुमार काश्यप

व्यवस्थापक

भिक्षु अश्वघोष

सम्पादक

सुवर्ण शाक्य

फोन नं २-१२८५५

पोस्टबक्स नं. १४१८

काठमाडौं

कार्यालय

'आनन्दभूमि'

आनन्दकुटीविहार

स्वयम्भू, काठमाडौं

फोन नं. २-७१४२०

प्रकाशक

आनन्दकुटी-विहार-गुठी

आनन्दकुटी, काठमाडौं

नगर-कार्यालय

संधाराम

लुटी, क्षेत्रपाटी, काठमाडौं ।

फोन नं. २-१५०२०

दिनमा सूर्य प्रकाशित हुन्छ, रातमा चन्द्रमा प्रकाशित हुन्छ, कवच लगाइसके पछि क्षत्रिय प्रकाशमान् भए झैं ध्यानी भएर ब्राह्मण पनि प्रकाशमान् हुन्छ तर बुद्ध आफ्नो तेजले रातदिन प्रकाशमान् हुन्छ ।

सम्पादकीय

दोष दिने मात्र होइन, आफ्नो क्रियाकलाप बढाउनुपर्छ

नेपाल बुद्धजन्मभूमि हो। वास्तवमा यहाँ जन्मजात बौद्ध नै बहुमतमा छ। सरकारी तथ्यांकहरूमा बौद्धको संख्या अति निम्नरूपमा देखाइएको छ। बौद्धको संख्या घटेको मा सरकार वा सम्बन्धित क्षेत्र वा व्यक्तिलाई दोष दिने गरेको देखिन्छ। हुनपनि दोषपूर्ण काम गरेपछि त्यस्ता नियतलाई दोष दिनु कुनै खराब नियत होइन परन्तु दोषमात्र दिएर कुनै दोषी सप्र-देन। त्यस्तालाई सपान दोष देखेले पनि दोष निवारणका क्रियाकलापमा अग्रसर हुनु आवश्यक छ। कसैको दोषमाथि आरोप लगाएर आफूले दोष थप्दै जानु त्यो कुनै प्रकारले बुद्धिमानो होइन। नेपालमा यस्तै भइरहेछ।

आज नेपालमा सघ सस्थाका शाखाहरू र उपशाखाहरू जिल्ला जिल्लामा भइसकेका छन्। तिनीहरू जागृत अवस्थामा छन्, सर-कारी तथ्यांकविभागमा गई काम गर्न पनि समर्थ छन् र तह अनुसारको काम गरी ठाउँ ठाउँमा जान तयार छन्। यस मानेमा बौद्धहरू कमजोरी छैनन् तर अशिक्षाले बौद्धसंस्कारमाथि आफूले प्रहार गरिरहे फैं निस्क्रियताले आफै पिछडिरा-खेका छन्। यसको दोष सामान्य बौद्धहरूलाई दिनु उचित छैन। यो गरीब र अशिक्षितले भरिएको देशमा जन्मजात बौद्धहरू आमाबाबुको

भरमा पर्ने वालवालिका जस्तै निरालम्बी छन्। अमल र हौसलादार आमाबाबुका छोराहरू ठूलो भएपछि उँभोलागेका छन्, आफ्नो उद्देश्यपूर्ति-तिर लाग्न सक्षम भएका छन्। त्यस्तै बौद्धजग-त्मा नेताको अभाव भएको देखिन्छ। चरित्रवान् स्वावलम्बी र सक्रिय इमान्दार बौद्धनेता भइदिएको भए संपूर्ण बौद्धहरू वास्तविक बौद्धत्वमा पुग्ने थिए होलान्। यहाँ यस्तो छैन।

बौद्धभा समारोह घेरै भइरहेका छन्। भाषण दिने बौद्धविद्वान्हरू घेरै छन्। अध्यक्ष महासचिव हुने नेताहरू घेरै छन्। बौद्धजनता भने बौद्धक्रियाकलापबाट टाढा टाढा हुँदैछन्। के यो सक्रिय नेतृत्वको अभाव होइन त? वाक्पटु विद्वान् र पदलोलुप नेताको परिचय समाजले स्वतः दिइराखेको हुन्छ जसले ठूला सभामा बोलेकाछन् उनीहरूले समाजमा त्यस अनुरूप कामगरिराखेको पाइएको छैन। जसले ठूला संस्थामा रहे तिनीहरूले बौद्धआचरण रहने गरी क्रान्तिकारी पाइला चलाइराखेका देखि-दैनन्। यसर्थ यो भएन त्यो भएन भनी बरूलाई दोष दिनुमात्र बौद्धको समर्थक हुनु होइन आफ्नो क्रान्तिकारी क्रियाकलापलाई ठोसरूपमा अगाडि बढाउनु नै सच्चा बौद्ध हुनु हो, सच्चा सेवक हुनु हो र सच्चा नेता हुनु हो। ★

प्रतीत्यसमुत्पाद-भवचक्रबाट धर्मचक्रसम्म

-उप प्रा. छत्रराज शाक्य

(१) प्रतीत्यसमुत्पादको अर्थ-

प्रतीत्यसमुत्पादलाई पालीभाषामा 'पटिच्चसमुत्पाद' भनिन्छ। पटिच्च वा प्रतीत्य वा प्रत्ययको अर्थ 'प्राप्तकर' हुन्छ। त्यस्तै समुत्पादको अर्थ सह-प्रादुर्भाव हुन्छ। त्यसैले प्रतीत्यसमुत्पाद भन्नाले कुनै एक कुरा प्राप्त भएर त्यसको प्रादुर्भाव हुनु हो। यसलाई यसरी पनि भन्न सकिन्छ-पटिच्च, प्रतीत्य वा प्रत्ययको अर्थ हेतु वा कारण, सम्को अर्थ साधमा र उत्पादको अर्थ उत्पत्ति। त्यसैले अर्थ हुन गयो कुनै एक कारणले गर्दा त्यसको साथसाथै अर्को कुरा उत्पन्न हुनु। अर्थात् प्रतीत्यसमुत्पादलाई हेतु-फल परम्परा भन्न सकिन्छ। यस्तो भएको खण्डमा यो हेतु, यो-प्रत्यय (कारण) ले त्यो फल हुन्छ। "अस्मिन् सति इदं भवति" अर्थात् यस्तो हुनाले बस्तो हुन्छ। यसको उत्पत्तिले त्यसको उत्पत्ति हुन्छ। यो भएन भने त्यो पनि हुँदैन। अर्थात् यसको निरोधले त्यो निरुद्ध हुन्छ। प्रतीत्यसमुत्पाद कार्य कारण नियमलाई अविच्छिन्न प्रवाह नमान्ने विच्छिन्न प्रवाह (Discontinuous Continuity) भनिन्छ। एक कारणले अर्को कार्य उत्पन्न हुन्छ। प्रथम कारणको विनाशपछि अर्को कार्य उत्पन्न हुने हुन्छ। यो कार्य पनि अर्को चरणमा गएर कारण बन्दछ। प्रतीत्यसमुत्पादको आध्यात्मिक अर्थ लगाउने हो भने, यस संसारमा प्रत्येक कुरा क्षणभंगुर छ, अनित्य छ, क्षणिक छ। यहाँ कुनै पनि कुरा शाश्वत सत्य

छैन। सबै धर्म क्षणिक छ। यहाँ सबै कुरा हेतुप्रत्ययजनित छ। कुनै हेतुबिना केही हुँदैन। भव वा संसारचक्र संचालन भइरहनुमा पनि कुनै न कुनै हेतु प्रत्यय हुन्छ। यसको अर्को दार्शनिक पक्ष हो-कुनै निर्विकार, शाश्वत, परम सत्य शक्तितत्त्वबाट संपूर्ण भवको संरचना भएको हो र त्यही परम शक्तितत्त्वबाट संपूर्ण भव संचालित वा चलायमान, गतिमान भएको छ भन्नु मिथ्या हो। भवचक्र संचालन सहेतुक हो। अहेतुक यहाँ कुनै भव हुँदैन। यस्तो दृष्टि राख्नु सम्यक् दृष्टि हो।

भगवान् गौतम बुद्धले बुद्धगयाको बोधिवृक्षको छहारीमा ध्यान गर्दा गर्दै बंशाखपूणिमाको राती प्रथम प्रहरमा पूर्वजन्म ज्ञान, दोस्रो प्रहरमा दिव्यचक्षु ज्ञान र अन्तिम वा तेस्रो प्रहरमा प्रतीत्यसमुत्पाद ज्ञानको साक्षात्कार गर्नुभयो। यस अनुसार अविद्या र तृष्णा मूल हेतुबाट भवचक्र संचालन भएर सत्त्व वा जीवले जन्म जन्मान्तर अनेकौं सुख दुःख भोग्नुपर्ने र सो अविद्या र तृष्णालाई निरोध गर्न सकेको खण्डमा भवचक्र धर्मचक्रमा परिवर्तन भई निर्वाण साक्षात्कार हुन जाने परम आध्यात्मिक तत्त्वको ज्ञान प्राप्त गर्नुभयो। विपर्ययाध्यानको माध्यमबाट भवचक्रलाई तोडी धर्मचक्रमा परिवर्तन गर्नुभई, सम्बोधिज्ञान प्राप्त गर्नुभई सम्यक् सम्बुद्ध हुनुभयो।

एक हेतुले त्यसको फल उत्पन्न गराउँदछ । यो हेतु फल परम्पराचक्रको बाह्य अंग भएको हुनाले यसलाई 'द्वादशनिदान' पनि मानिन्छ । प्रतीत्यसमुत्पाद (The Law of Dependent Origination) तथ्यमा आधारित र क्रमबद्ध ज्ञान स्वभावको भएको हुनाले यो सिद्धान्त बौद्ध-दर्शनमा ज्यादै नै महत्त्वपूर्ण वैज्ञानिक सिद्धान्त (Scientific Theori) मानिन्छ ।

मानिस किन कसरी र कहिले जन्मन्छ, किन कसरी र कहिले मर्दछ ? मानिस मरेर समाप्त हुन्छ कि हुँदैन वा पुनर्जन्म हुन्छ कि हुँदैन ? अथवा जन्म र मरणबाट बच्न वा मुक्त हुन सक्दछ कि सक्दैन ? यी महत्त्वपूर्ण प्रश्नको जवाफ विज्ञान (Science) ले यथार्थरूपमा आजको बीसौं शताब्दीमा आएर पनि दिन सकेको छैन । विज्ञानले अनुसन्धान एवं अन्वेषण गरेर निष्कर्षमा पुग्नु बाकी नै छ तर आजभन्दा करीब २५०० वर्षअघि भगवान् बुद्धबाट प्रतिपादित प्रतीत्यसमुत्पाद वा हेतुवादको सिद्धान्तद्वारा उपर्युक्त सबै तथ्यहरूको रहस्योद्घाटन भइसकेको छ । त्यसैले बुद्धबाट उपदेशित मानवधर्म विज्ञानवादीमात्र होइन अपितु विज्ञानभन्दा एक कदम अगाडि पुगिसकेको साबित हुन्छ ।

प्रतीत्यसमुत्पाद सिद्धान्त अन्तर्गत-मानिसको जन्म किन हुन्छ देखि लिएर मरणसम्म भवचक्रमा घुमिरहने र सो भवचक्रलाई तोडी धर्मचक्रमा परिवर्तन गरी निर्वाण साक्षात्कार अर्थात् पुनर्जन्मको चक्रलाई तोड्ने पद्धति अनुसार निम्न बाह्य अंगहरूको चर्चा गरिएका छन् ।

१. अविज्जापञ्चया सङ्खरा - अविद्याको कारणले संस्कार हुन्छ । अविद्या भन्नुको अर्थ अनपेक्षित अथवा कुनै पढाइ सम्बन्धी पदवी प्राप्त नगरेको, शिक्षाको अभाव भएको होइन । अविद्या पूर्वजन्मको क्लेशदशासित

सम्बन्धित छ । वस्तुतः चार आर्यसत्य-दुःखसत्य, दुःख-समुदयसत्य, दुःखनिरोधसत्य र दुःखनिरोधगामी मार्ग सत्यलाई स्वअनुभूतिबाट नजान्नु नै अविद्या हो । मानिसमा अविद्याको कारणबाट संस्कारको उत्पत्ति हुन्छ । यसरी अविद्या प्रतीत्यसमुत्पादको प्रथम कारण मानिन्छ तर बिना कारण अविद्या उत्पन्न हुँदैन । अविद्या पनि सहेतुक हुन्छ । कामासव (लोभ), भवासव (अपर भूमिको तीव्र कामना) विन्द्यासव (मिथ्यादृष्टि) र अविज्जासव (आर्य-सत्यको अज्ञानता) यी चार आसवधर्महरूबाट अविद्या उत्पन्न हुन्छ ।

२. सङ्खारपञ्चया विज्जाणं - संस्कारको कारणले विज्ञान उत्पन्न हुन्छ । संस्कार चित्तको त्यो खण्डलाई भनिन्छ जसले प्रतिक्रिया गरेर कर्म संस्कार बनाउँदछ । चित्तको चेतनाबाट उत्पन्न हुनेवाला संपूर्ण कर्मको फल स्वरूप पनि संस्कार बन्दछ । प्रथम चरणको 'अविज्जापञ्चया सङ्खारा' मा कार्य संस्कार हुन्छ भने दोस्रो चरणको 'सङ्खारपञ्चया विज्जाणं' मा कारण संस्कार बनेको छ । अतः संस्कार द्विविध चरित्रको छ । विज्ञान अर्थात् चित्तको चेतनाखण्ड जसलाई शुद्ध चित्त पनि भनिन्छ, जब विभिन्न इन्द्रियहरूमा विभिन्न विषयसित स्पर्श हुन्छ, त्यसबेला विज्ञान उत्पन्न हुन्छ । जस्तै चक्षु इन्द्रियले कुनै वस्तु देखेनाले चक्षुविज्ञान उत्पन्न हुन्छ । अतः संचित संस्कारको पुञ्जको प्रवाह विज्ञान हुन्छ जसले पुनर्जन्म गराउँदछ ।

३. विज्जाणपञ्चया नामरूपं - विज्ञानको कारणले नामरूप उत्पन्न हुन्छ । नामले चित्त अथवा मनलाई संज्ञित गर्दछ भने रूपले भौतिक शरीर एवं पदार्थ । चेतनाले चित्त, मन, भौतिक शरीर एवं पदार्थलाई ज्ञाने वस्तु अथवा पदार्थ गर्दछ ।

नामरूपपञ्चया सलायतनं - नामरूपको हेतुले चक्षु, श्रोत, घ्राण, जिह्वा, काय र मन छ इन्द्रियको उत्पत्ति हुन्छ। यी इन्द्रियहरूको प्रा-प्राप्तो धर्म स्वभाव अनुसार काम हुन्छ। चक्षुले कुन वस्तु हेर्ने काम गर्दछ भने श्रोतले शब्द सुन्ने काम गर्दछ। यसरी चक्षुविज्ञान, श्रोतविज्ञान घ्राणविज्ञान, जिह्वाविज्ञान, कायविज्ञान उत्पन्न हुन्छ। यी इन्द्रियहरूमा 'म' 'मेरो' भन्ने केही कुरा हुँदैन। आँखाले केही वस्तु देख्दछ भने होस राखेर खालि हेर्ने काममात्र गर्नुपर्दछ, कुनै राग र द्वेषको प्रतिक्रिया जनाउनुहुँदैन। अन्यथा संस्कार खडा हुन गई प्रतीत्यसमुत्पाद अन्तर्गत भव चक्रभित्र अस्मिरहने बाहेक अरु केही हुँदैन।

५. सलायतनपञ्चया फस्सो - षडायतन अर्थात् छ इन्द्रियहरूको कारणबाट स्पर्शको उत्पाद हुन्छ। आँखाको स्पर्श रूपसित, कानको स्पर्श शब्द, नाकको स्पर्श गन्ध, जिह्वाको स्पर्श रस, कायको स्पर्श पदार्थ र मनको स्पर्श विचारधर्मसित हुन्छ।

६. फस्सपञ्चया वेदना - स्पर्शको कारण वेदना उत्पन्न हुन्छ। ६ इन्द्रियहरूको स्पर्श पनि ६ प्रकारकै हुन्छन्। जुन जुन इन्द्रियले जुन जुन वस्तुमाथि स्पर्श गर्दछ, त्यही त्यही प्रकारको इन्द्रिय स्पर्श वेदना उत्पन्न हुन्छ। जस्तै चक्षु-संस्पर्शजा वेदना आदि। वेदना तीन खन्धमा विभाजित छन्। सुखदवेदना, दुःखदवेदना र उपेक्षावेदना (तसुख नदुःख वेदना)

७. वेदनापञ्चया तण्हा - वेदनाको कारणले तृष्णा (इच्छा) उत्पन्न हुन्छ। अविद्या र तृष्णा प्रतीत्यसमुत्पादमा चक्रलाई अनुलोम विशामा घुमाउने मुख्य घुर्नी (Axle) को काम गर्दछ। यी दुई कारणबाट नै सत्त्व भवचक्रमा अस्मिरहने हुन्छ। कामतृष्णा (विषयसुखको इच्छा) मदतृष्णा (पुनः जन्मेर सुख भोग्ने इच्छा) विभवतृष्णा (यसै जन्ममा भोगलिप्साको इच्छा) तीन वटा मुख्य तृष्णा-

हरू हुन्। यसको साथै षडायतन सम्बन्धी ६ तृष्णाहरू पनि छन्-जस्तै रूपतृष्णा, शब्दतृष्णा, गन्धतृष्णा, रसतृष्णा, स्पर्शतृष्णा र धर्मतृष्णा आदि। मानिसलाई दुःखवेदना छ भने सो दुःख हटोस् र सुख प्राप्त होस् भनी कामना गर्दछ। यस्तै सुखानुभूति (सुखवेदना) भइरहेको बेलामा पनि अझ बढी सुखको लालसा गर्ने हुन्छ। यसरी वेदनाको कारणले तृष्णा उत्पन्न हुन्छ।

८. तण्हापञ्चया उपादानं-तृष्णाको हेतुले उपादान हुन्छ। उपादान भन्नाले कुनै वस्तुमाथि बढी मात्रामा टाँसिरहनु तीव्र लालसा गर्नुलाई भनिन्छ। अर्को शब्दमा पंचस्कन्ध-प्रति गहिरो आसक्ति हुनुलाई उपादान भनिन्छ। पंचस्कन्ध अन्तर्गत नामस्कन्ध अन्तर्गत विज्ञान, संज्ञा, वेदना र संस्कारस्कन्ध चारवटा स्कन्ध र रूपस्कन्ध गरी पाँच वटा स्कन्ध आदि अउँदछन्। यी स्कन्धप्रतिको तीव्र आसक्तिलाई नै उपादान भनिन्छ। काम वा इन्द्रिय सम्बन्धी वालना - कामोपादान विषयादृष्टि सम्बन्धी - दृष्टयुपादान, अत-उपवाल सम्बन्धी तीव्र कामना शीलव्रतोपादान र आत्मवादी दृष्टिसम्बन्धी आत्मवादीपादान, यी चारै प्रकारको उपादानलाई कुशल मान्न सकिन्न। प्रारम्भमा तृष्णा सामान्य इच्छा वा कामनाको रूपमा रहन्छ, विस्तारै सो इच्छा वृद्धि हुँदै गएर तीव्र इच्छा, लालसा वा आसक्तिमा परिणत भयो भने कामोपादान हुन जान्छ। यसरी संपूर्ण उपादान उत्पन्न गर्ने तृष्णा नै मुख्य दोषरूपी बीउ हो।

९. उपादानपञ्चया भव - उपादानको कारणले भव उत्पन्न हुन्छ। उपादानले कर्मतिर ढकेल्दछ। कर्म नै भव हो। केही हुनु नै भव हो। लौकिक कुशल एवं अकुशल कर्मसम्बन्धी चेतनाले 'कर्मभव' उत्पन्न हुन्छ। जुन कर्मले फल उत्पाद गर्दछ, त्यही नै भव हुन्छ। लौकिक

कुशल एवं अकुशल कर्मले जुन लौकिक विपाक (फल) भविष्यमा उत्पन्न गराउँदछ, त्यसलाई 'उपपत्तिभव' भनिन्छ । संस्कार 'अतीत भव' मा उत्पन्न हुने चेतना हो । अनागत भवमा फल प्राप्त गर्नको लागि यही वर्तमान भवमा उत्पन्न चेतना 'कर्मभव' हुन जान्छ । कायकर्म, वाचिककर्म र मनोकर्म तीनै प्रकारको कर्म मिलेर कर्म-भव हुन्छ ।

१०. भवपचया जाति - भवको कारणले जाति अर्थात् जन्म हुन्छ । विज्ञान, नाम एवं रूपको प्रथम उत्पाद ले जाति वा जन्म हुन्छ । यो प्रतिसन्धि हो । कर्मभव एवं उपपत्ति भव दुबैबाट जाति उत्पन्न हुन्छ । अतुराध्यसत्य अन्तर्गत जन्म हुनु नै प्रथम दुःखआर्यसत्य हो ।

११. जातिपचया जरामरण सोक-परिदेव दुःख दोमनस्स-उपायासा सम्भवन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुःख-खन्धस्स समुदयो होति ।

यसरी जन्मको कारणले गर्दा सत्त्वले अनेकौं सुख दुःख भोग्दै वृद्ध हुँदै, अन्तमा मृत्यु हुन्छ । जातिकं (जन्म) कारणबाट मानिसले शोक विलाप (परिदेव) दुःखवेदना, दोमनस्य, तीव्र दुःख वेचन (उपायासा), वृद्ध अवस्था भोग्नुपर्दछ । अन्ततः, मृत्यु हुन्छ । अतः यसरी अविद्याबाट शुरु भएर जन्म हुनाले संपूर्ण दुःखस्कन्धको समुदय हुन्छ । यसरी प्रतीत्यसमुत्पाद अनुलोम दिशातिर चक्रको चर्चा गर्दा दुःखले भरिपूर्ण संसार वा भवचक्र चलिरहने हुन्छ ।

३. भवचक्रलाई रोकौ धर्मचक्रतिर

भवचक्रले गर्दा नै सत्त्व वा जीवले बारम्बार यस संसारमा जन्म लिई दुःख भोग्नुपर्दछ । दुःखबाट मुक्त हुन भवचक्रलाई तोडेर धर्मचक्रतिर उन्मुख हुन सबनुपर्दछ । प्रतीत्यसमुत्पाद भवचक्र अन्तर्गत उपर्युक्त चर्चित बाह्य अंगहरू एक अर्को भवमा हेतु-फल-हेतु-फलको रूपमा

कार्य गरिरहन्छ । यो परस्परलाई तोडेरबाह्य धर्मचक्रमा परिवर्तन गर्न सकिन्छ । जस्तै (१) अतीत भवमा हुने पाँच हेतुहरू हुन् - अविद्या, संस्कार, तृष्णा, उपादान र भव (२) प्रत्युत्पन्न, (वर्तमान) भवमा अतीतको हेतुले उत्पन्न हुने पाँच फलहरू हुन् - विज्ञान, नामरूप, षडायतन, स्पर्श र वेदना (३) प्रत्युत्पन्नभवमा हुने पाँच हेतुहरू हुन् - तृष्णा, उपादान, भव अविद्या र संस्कार (४) अनागत (भविष्य) भवमा वर्तमान हेतुले हुने पाँच फलहरू हुन् - विज्ञान, नामरूप, षडायतन, स्पर्श र वेदना ।

उपर्युक्त प्रतीत्यसमुत्पादचक्र अनुलोम अथवा अवरोहणको रूपमा घुम्दा भवचक्र पूरा भई सत्त्व वा जीवले दुःख भोग्नुपर्दछ । त्यही चक्रलाई प्रतिलोम अथवा आरोहणको रूपमा घुमाउन सफल भएको खण्डमा एकपछि अर्को अंग निरोध हुँदै धर्मचक्रको माध्यमबाट निर्वाण साक्षात्कार हुन्छ । यसैले प्रतीत्यसमुत्पाद अनुलोमचक्रको अध्ययन गरौं ।

“अविज्जायत्वेव असेस-विराग-निरोधा सङ्खारनिरोधो, सङ्खारनिरोधा विज्जाणनिरोधा, विज्जाण निरोधा नामरूप निरोधो, नामरूप निरोधा सलायतन निरोधा, सलायतन निरोधा फस्सनिरोधो, फस्सनिरोधो वेदनानिरोधो, वेदनानिरोधा तण्हानिरोधो, तण्हानिरोधा उपादान निरोधो, उपादाननिरोधा भवनिरोधो, भवनिरोधा, जाति निरोधो जाति निरोधा जरा मरण-सोक-परिदेव-दुःख-दोमनस्स-उपायासा निरुज्जन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुःख-खन्धस्स निरोधो होति ।”

अर्थात् अविद्या संपूर्णतः रोकिएको खण्डमा संस्कार वन्न पाउँदैन रोकिन्छ, संस्कार रोकनाले विज्ञान, विज्ञान रोकनाले नामरूप, नामरूप रोकनाले षडायतन, षडायतन

रोक्नाले स्पर्श, स्पर्श रोक्नाले वेदना, वेदना रोक्नाले तृष्णा, तृष्णा रोक्नाले उपादान, उपादान रोक्नाले भव, भव रोक्नाले जन्म रोक्निच्छ । जन्म रोक्नाले वृद्ध हुनु, मरण हुनु, शोक, दुःख वेचैनी आदि सबै दुःखनिरोध हुन्छ । यसरी संपूर्ण दुःख समुदय नै निरोध हुन्छ । अर्थात् निर्वाण प्राप्त हुन्छ । यसरी भवचक्र धर्मचक्रमा परिवर्तन हुन्छ ।

संपूर्ण प्रतीत्यसमुत्पादचक्रमा अविद्या र तृष्णा दुई मुख्य बीज हुन् जसले भवचक्र संचालनमा सहयोग पुऱ्याउँदछ । अतः यी दुई मुख्य जरालाई नै निमूल गर्न

सक्नुपर्दछ । त्यसैले 'अविज्जापचच्या विज्जा' अर्थात् अविद्याको हेतुले संस्कार खडा हुन नविई विद्या उत्पन्न गर्ने र 'वेदना पचच्या पञ्जा' अर्थात् वेदनाको हेतुले तृष्णा उत्पन्न नगरी, प्रज्ञा (सम्यक् ज्ञान) उत्पन्न गराउन सकेको खण्डमा भवचक्र तोड्न सकिन्छ । अतः यसको लागि भगवान् बुद्धबाट उपदेशित विपर्ययाध्यानको नियमित एवं सही तरीकाबाट अभ्यास गर्नु परमावश्यक हुन्छ । यही नै एकमात्र निर्वाण साक्षात्कार गर्ने सम्प्रक् मार्ग हो ।

(भजन)

करुणा राखु

अनु० दिव्यरत्न तुलाधर

करुणाले युक्त नभएमा हामीले

सद्गति पाउनै सक्तौं ।।

हे प्रिय मित्र ! करुणाअभिलाषी, हामी पनि गर्दै जाने हेऔं ।

परउपकार शुभ-धर्म भनीं, हामी पनि यही बोल्नेतिर लागौं ।।

हामीले बोलेको सबैले सुनीं, अरु पनि त्यसैमा लाग्ने हुन्छ ।

पर उपकार शुभ-धर्म कार्य नै, संसारमा व्यापक हुन्छ ।।

स्वार्थ छोडेर परोपकारी हुने, त्यसैलाई जानी भनिन्छ ।

स्वार्थ अंगाली धर्म नै सम्झिने, हुनहार सुख नै हुनेछ ।।

सद्गति पाउने नै इच्छा भएमा, स्वार्थलाई त्याग्नुपऱ्यो ।

जसको चित्तले स्वार्थ छोडिन्छ, त्यसैलाई जानी भन्नुपऱ्यो ।।

सदा परोकारो हुने व्यक्ति, ध्यानी भनिन्छ मरेपछि पनि ।

भगवान् मलाई अरु चाहिन्न, पक्कै हुनेछु परोपकारी ।।

रोक्नाले स्पर्श, स्पर्श रोक्नाले वेदना, वेदना रोक्नाले तृष्णा, तृष्णा रोक्नाले उपादान, उपादान रोक्नाले भव, भव रोक्नाले जन्म रोकिन्छ । जन्म रोकिनाले बृद्ध हुनु, मरण हुनु, शोक, दुःख वेचैनी आदि सबै दुःखनिरोध हुन्छ । यसरी संपूर्ण दुःख समुदय नै निरोध हुन्छ । अर्थात् निर्वाण प्राप्त हुन्छ । यसरी भवचक्र धर्मचक्रमा परिवर्तन हुन्छ ।

संपूर्ण प्रतीत्यसमुत्पादचक्रमा अविद्या र तृष्णा दुई मुख्य बीज हुन् जसले भवचक्र संचालनमा सहयोग पुऱ्याउँदछ । अतः यी दुई मुख्य जरालाई नै निर्मूल गर्न

सक्नुपर्दछ । त्यसैले 'अविज्ञापचचया विज्ञा' अर्थात् अविद्याको हेतुले संस्कार खडा हुन नबिई विद्या उत्पन्न गर्ने र "वेदना पचचया पञ्जा" अर्थात् वेदनाको हेतुले तृष्णा उत्पन्न नगरी, प्रज्ञा (सम्यक् ज्ञान) उत्पन्न गराउन सकेको खण्डमा भवचक्र तोड्न सकिन्छ । अतः यसको लागि भगवान् बुद्धबाट उपदेशित विषयनाध्यानको नियमित एवं सही तरीकाबाट अभ्यास गर्नु परमावश्यक हुन्छ । यही नै एकमात्र निर्वाण साक्षात्कार गर्ने सम्यक् मार्ग हो ।

(भजन)

करुणा राख्नु

अनु० दिव्यरत्न तुलाधर

करुणाले युक्त नभएमा हामीले

सद्गति पाउने सक्तौं ।।

हे प्रिय मित्र ! करुणाअभिलाषी, हामी पनि गर्दै जाने होऔं ।

परउपकार शुभ-धर्म भनीं, हामी पनि यही बोल्नेतिर लागौं ।।

हामीले बोलेको सबैले सुनी, अरु पनि त्यसैमा लाग्ने हुन्छ ।

पर उपकार शुभ-धर्म कार्य नै, संसारमा व्यापक हुन्छ ।।

स्वार्थ छोडेर परोपकारी हुने, त्यसैलाई ज्ञानी भनिन्छ ।

स्वार्थ अंगाली धर्म नै सम्झिने, हुनहार मूर्ख नै हुनेछ ।।

सद्गति पाउने नै इच्छा भएमा, स्वार्थलाई त्याग्नुपऱ्यो ।

जसको चित्तले स्वार्थ छोडिन्छ, त्यसैलाई ज्ञानी भन्नुपऱ्यो ।।

सदा परोकारो हुने व्यक्ति, ध्यानी भनिन्छ मरेपछि पनि ।

भगवान् मलाई अरु चाहिँन, पक्कै हुनेछु परोपकारी ।।

भिक्षु श्रीनिवास नायक महास्थविर

— रत्नसुन्दर शाक्य

आधुनिक युगमा भारतमा स्थविरवाद बुद्धधर्म पुनरुत्थान गर्नमा विशेष महत्त गर्नुभएका केही विदेशी भिक्षुहरूमा श्रीनिवास नायक महास्थविर पनि एक प्रमुख हुनुहुन्छ ।

वहाँको जन्म ७ सितम्बर १८६४ का दिन श्रीलंकाको दक्षिणी भूभाग गाल्ल प्रदेशस्थित कुम्बलवेल्ल नामक गाउँको एक सम्पन्न परिवारमा भएको थियो । बाल्यावस्थादेखि नै बुद्धधर्ममा प्रवेश (प्रव्रजित) हुनुभएका वहाँ सन् १९२२ नै 'महाबोधिसभा' का संस्थापक अन्तर्गतिक धर्मपाल (सन् १८६४-१९३३) को विशेष आग्रहमा भारत जानुभएको थियो ।

भिक्षु श्रीनिवास भारत जानुभई सर्वप्रथम कलकत्ताको धर्मराजिक विहार (उद्घाटन - २० नवम्बर १९२०) मा रहनुभएको थियो । त्यसपश्चात् वहाँलाई सारनाथ (= ऋषिपत्तन मृगदावन-जथागतको प्रथम धर्मचक्रप्रवर्तनस्थल) को विशेष हेरचाह गर्न अन्तर्गतिक धर्मपालले त्यहाँस्थित महाबोधिसभाकेन्द्रका सचिव नियुक्त गर्नुभएको थियो ।

भिक्षु श्रीनिवास सन् १९२६-३० मा सारनाथमा रही त्यहाँको हेरचाह गर्दै रहनुभएको कुरा नेपालका (आधुनिक युगका) प्रथम स्थविरवादी भिक्षु महाप्रज्ञा

(वि. सं. १९५८-२०३५) ले पनि उल्लेख गर्नुभएको छ । भिक्षु महाप्रज्ञा (त्यसताका श्रामणेर) पनि त्यसबेला एक वर्ष जति सारनाथमा वहाँसँगै रहनुभएको थियो ।

सारनाथमा एक-डेढ दशक रहिसकेपछि भिक्षु श्रीनिवास लुम्बिनी जाने यात्रुहरूको सुरक्षार्थ नौतनवामा एक विश्रामशालाको निर्माण गरी त्यहाँ रहनुभएको थियो । त्यसबेला जोकोही पनि लुम्बिनी जाने यात्रुहरू नौतनवा भई जानुपर्दथ्यो । अतः वहाँले विश्रामशालाको नाम नै 'लुम्बिनीविश्रामशाला' राख्नुभएको थियो ।

स्मरणीय छ, सन् १९४४ को जुलाई (श्रावण २००१ साल) महिनामा नेपालमा जुद्धशम्शेरको सरकारले ८ जना स्थविरवादी भिक्षु एवं श्रामणेरहरूलाई देश निर्वासित गरेको बेला भिक्षु श्रीनिवास नौतनवामा नै हुनुहुन्थ्यो । त्यसबेला वहाँका साथ भिक्षु महानाम (हाल आनन्दकुटी विहारस्थित) पनि त्यहाँ हुनुहुन्थ्यो निष्कासित गरिएका ८ जना भिक्षु एवं श्रामणेरहरूमा श्रामणेर अग्गधम्म (पछि गृहस्थ हुनुभयो) नौतनवामा वहाँको 'लुम्बिनी विश्रामशाला' मा पुग्नुभएको थियो ।

यसरी भिक्षु श्रीनिवास नेपाली भिक्षुहरूका पनि आश्रयदाता हुनुहुन्थ्यो । वहाँले नेपालमा पनि कयौं पटक यात्रा गर्नुभएको थियो । अतः वहाँ नेपाली भिक्षु, अन्तर्गतिक

रिका एवं पुराना उपासकोपासिकाहरूका चिरपरिचित व्यक्ति हुनुहुन्थ्यो ।

सन् १९५६ मा २५०० श्रौं बुद्ध-जयन्तीको शुभ-श्रव-सरमा लुम्बिनी जाने यात्रुहरूको निमित्त भारतको उत्तर प्रदेश श्रवस्थित बस्तीबाट नौगढ हुँदै लुम्बिनी पुग्ने बाटो तयार हुन आएको कारण भिक्षु श्रीनिवाले नौतनवाको उपयोगिता त्यति रहेको नदेखेपछि केही वर्षबाद त्यस धर्मशालामवन बिक्री गरी नौगढमं अन्य धर्मशाला एवं विहार तयार गर्नुभएको थियो ।

यसरी यात्रुहरूको सुख सुविधाको निमित्त केही मात्रामा भएपनि आफूले सकेजति योगदान गर्दै रहनु वहाँको विशेषता नै थियो ।

वहाँले नौगढमा मात्र होइन, श्रावस्ती (तथागतले २५ वटा वर्षावात बिताउनुभएको ठाउँ) जाने यात्रुहरूको सुविधाको निमित्त बलरामपुरको रेलवे स्टेशनअगाडि पनि एउटा भवन निर्माण गर्नुभएको थियो ।

यसरी सारनाथदेखि प्रारम्भ गर्दै आउनुभएको वहाँको धर्मकार्य भारतका विभिन्न "महाबोधिसभा" का केन्द्रहरूमा पनि संस्मरणस्वरूप रहेको कुरा जानिफकार-हरू बताउँदछन् ।

यद्यपि पछि आएर वृद्धावस्थाको कारण वहाँले

बुद्धजयन्तीका दिन आनन्दकुटीविहारमा आई रक्तदार गर्ने महानुभावहरू

स्वयम्भूका चन्द्ररत्न शाक्य, सांगे लामा, माधव दाहाल, यूदेशसिंह, उद्धवलाल श्रेष्ठ, रत्नसागर लामा, कालीमाटीका हीराबहादुर वज्राचार्य, प्रकाशबहादुरमानन्धर, मष्टोलका सुन्दरत्न ताम्राकार, सरिता शाक्य, बौद्धका प्रेमबहादुर नगरकोटी, पाल्देन लामा, मखनका शान्तराम सहजंन, दिनेश स्थापित, नरदेवीका धर्म शाक्य धर्म मानन्धर, डल्लूका पुष्पमुनि वज्राचार्य, क्षेत्रपाटीका सम्मी शाक्य, चिकंभुगलका चन्द्रप्रकाश मानन्धर, अमनका विद्यावती वज्राचार्य, त्यौडका ज्ञानुलाल श्रेष्ठ, नःघलका दिनेशनारायण श्रेष्ठ, खिचापोखरीका सत्यनारायण मानन्धर, इन्द्रचोकका श्याममान डंगोल, बानेश्वरका नरेशरत्न वज्राचार्य, प्रकाश वज्राचार्य, भक्तपुरका हरिमहंन पाटनका रस्मा वज्राचार्य र एस. एल. अवजसी ।

चाहेअनुरूप धर्मकार्य गर्न सक्नुभएन तर पनि अतनगारिक धर्मपालको लक्ष्यलाई अगाडि बढाउनमा वहाँमा काफी लगन एवं श्रद्धा रहेको कुरा हामी वहाँका विभिन्न निर्माण कार्य (किप्राकलाप) हरूबाट थाहामाउनसक्छौं ।

भिक्षु श्रीनिवास महास्थविरले यात्राको क्रममा भारतका विभिन्न प्रदेश एवं ऐतिहासिक स्थलहरूको अतिरिक्त बर्मा, सिक्किम र भूटान आदि देशहरूमा पनि पुग्नुभएको थियो । बर्माका वहाँ विशेषतः छट्ट संगायना (सन् १९५४-५६ मा सम्पन्न) मा सम्मिलित हुन पुग्नु-भएको थियो ।

आफ्नो पवित्र उद्देश्य अनुरूप भारतमा बुद्धधर्म प्रचारार्थ अनेक कार्य गर्नुभएका श्रीनिवास महास्थविर केही अस्वस्थ हुनासाथ ६ अक्टोबर १९६८ का दिन वाराणसीको "रामकृष्ण मिशन सेवाश्रम" मा भर्ना हुनुभयो । ११ अक्टोबर १९६८ का दिन डाक्टरहरूले वहाँको पत्थरको शल्यचिकित्सा गरेका थिए जसअनुसार १३ अक्टोबरसम्ममा वहाँ ठीक हुनुभयो तर अचानक १४ अक्टोबर १९६८ का दिन बिहानदेखि वहाँको स्थिति विग्रन गईतारा प्रयत्न बाबजूद पनि वहाँलाई बचाउन डाक्टरहरू असमर्थ भए र बिहान ७.५५ बजे वहाँको देहावसान भयो ।

श्री शिवदेव संस्कारित श्री रुद्रवर्ण महाविहारको चूडाकर्मविधि

प्रस्तोता - भिक्षु सुदर्शन महास्थविर

चूडाकर्मविधि वास्तवमा एक प्रव्रज्याविधि हो । प्रव्रजित नभइकन कुनैपनि व्यक्ति बुद्धको शासन दायदा (अंश) को भागीदार हुन सकिँदैन । श्री शिवदेव संस्कारित श्री रुद्रवर्णमहाविहारका सर्वसंघको सदस्यता पनि त्यस बेलासम्म महाविहारका शाक्यपुत्रहरूलाई पाउँदैन जब सम्म शाक्यपुत्रलाई यस महाविहारमा चूडाकर्म गरिँदैन ।

नेपाली बौद्धसंघमा शाक्य (वन्द्यजु), वज्राचार्य (गुभाजु), ब्रह्मचर्य भिक्षु (विखूवदे), चेलक (चीबहा: वदे) गरी चार प्रकारका स्तर वा वर्गहरू छन् । यीमध्ये मा ब्रह्मचर्य भिक्षु आजीवन ब्रह्मचारी हुने भए आर्थिक कठिनाइबाट वा संघ बहिष्कारपछि विवश भएबाट चैत्यको सामुने चूडाकर्म हुने चेलक हुन्छ । वज्राचार्य र शाक्यको जहाँसम्म कुरा छ, हाल शाक्यहरूको पुरोहित वज्राचार्य भएको देखिन्छ तर यो तथ्य सर्वकालीन सत्यको विषय होइन । जुन युगमा श्रेष्ठहरू बौद्ध थिए, त्यस बेला शाक्यहरू स्वयं पनि श्रेष्ठहरूका लागि भिक्षुरूपमा आचार्य

(पुरोहित) थिए । श्रेष्ठहरू बौद्ध भएको श्री शिवदेव संस्कारित श्री रुद्रवर्ण महाविहारमा हाल मले भेट्टाएका १३५ वटा ताडपत्रमध्येमा प्रायशः जग्गा दानको दानपत्रहरूका दाताहरू भएको कुराबाट यस कुरालाई प्रमाणित गर्दछ ।

श्री शिवदेव संस्कारित श्री रुद्रवर्ण महाविहारको सर्वसंघमा शाक्यहरूमात्र छन् जब कि यशोधरा महाविहारमा वज्राचार्यमात्र र हिरण्यवर्ण महाविहारमा वज्राचार्य एवं शाक्य दुबै सर्वसंघमा सम्मिलित छन् ।

श्री शिवदेव संस्कारित श्री रुद्रवर्ण महाविहारमा चूडाकर्म गर्न पाउने अधिकार यस महाविहारका सर्वसंघका सदस्य शाक्य पुरुषका पुत्ररत्नहरूलाई मात्र छ ।

चूडाकर्म विधि-

नेपाली बौद्धहरूको चूडाकर्म दीक्षावारे सर्वप्रथम विदेशी विद्वान्हरूमा हगसनले अध्ययन गरेको कुरा जे. के. लकले आफ्नो चूडाकर्मविषयको अध्ययनक्रममा काठमाडौं मछेन्द्र बहालको चूडाकर्म दीक्षाको विस्तृत सचित्र वर्णन प्रस्तुत गर्नुहुँदै उल्लेख गर्नुभएको छ । २

१ । भिक्षु अमृतानन्द, बुद्धशासनको इतिहास, काठमाडौं, २०२३ (पृ. ५६)

२. John K. Locke, S. J., Newar Buddhist Initiation Rites, Contribution to Nepalese Studies Vol. 2, No. 2 Kathmandu. P 23,

म चूडाकर्मविधिको अध्ययन बुद्धद्वारा प्रज्ञापित विनयसंग तुलना गर्दै श्री शिवदेव संस्कारित श्री रुद्रवर्ण महाविहारका आजुहरूबाट प्राप्त सूचनालाई आधार मान्दै र आफ्ना चूडाकर्मको अनुभवको स्मृतिमा गर्न चाहन्छु। साथै मछेन्द्र बहालको चूडाकर्मबारेको उक्त विवरणलाई पनि दृष्टिगत गर्नेछु।

चूडाकर्म क्रियालाई कार्यविधिको दृष्टिबाट मूलतः तीन भागमा विभाजन गर्न सकिन्छ।

(१) ग्वेदां तयेगु (सुपारी चढाउने) (प्रारम्भिक-क्रिया)

(२) चूडाकर्मक्रिया (मुख्य क्रिया)

(३) देशान्तर र भिक्षाटन (परिसमाप्ति क्रिया)

“चीवर क्वकायेगु” अर्थात् “चीवर उतारिने” अर्थात् “पुनः गृहीजीवनमा प्रवेश गर्ने” विधि वास्तवमा चूडाकर्मक्रियासंग सम्बद्ध छैन, अपितु महायानीक्रिया संग सम्बद्ध छ।

ग्वेदां तयेगु-

(क) ग्वेदां तयेगु वास्तवमा प्रिक्षुसंघ सदस्यता प्राप्त गर्न निवेदन गर्नु र चूडाकर्मका दिन निर्धारण गर्ने विधि हो

ग्वेदां तयेगु कार्य चूडाकर्मको ४ दिनअगाडि हुन्छ जबकि मछेन्द्रबहालमा ३ दिनअगाडि गरिन्छ। क्वाःपाः आजुमा साधारण पूजाबाट सम्पन्न गरिसकेपछि बाबुहरूलाई सगुन दिन्छ। अनि चूडाकर्म अपेक्षीहरूलाई सगुन दिन्छ। यसपछि ६ वटा किसली (सुपारी) चामल र पैसा) क्वापाःआजु, मूल आगम, नासल देगल आगम, खण्डचुक विहार आगम, यतालिवि चंत्य र लोकनाथमा

चढाउँछ। यो वास्तवमा विहारहरूका वा आफ्ना इष्टदेव देवीमा हुने धार्मिक कार्य हो।

मण्डलमा ७ ल्वांगहरू र ७ नफुटालेका सुपारीहरू फूलको डाँठ र फुलेको कमलफूलको रूपमा राखिन्छ। यही चूडाकर्म प्रार्थीहरूद्वारा ७ कदम चालेर प्रतज्ञयाका लागि प्रार्थना गरिन्छ। यस व्यवस्थाबाट लुम्बिनीमा सिद्धार्थको जन्म र सात पइला हिँड्ने वर्णनलाई याद दिलाउँछ। श्रद्धा भए आजुहरूलाई विद्यापान गराउँछ। चूडाकर्म पाउने आकांक्षा व्यक्त गर्नु वास्तवमा प्राचीन परम्पराकै अनुरूपको कार्य हो।

अघि अघि ग्वेदां राख्नुभन्दा अगाडि दिपाँ (दिन पत्र) टाँस्नुपर्दथ्यो तर आजकाल यो क्रिया ग्वेदां राख्ने दिनमै गच्छ। दिनपत्र टाँस्नु वास्तवमा चूडाकर्म चाहने व्यक्तिहरूको अर्जि संघमा जाहेर गर्नु हो। यसबाट अरू चूडाकर्म गर्न वा हुन चाहनेलाई पनि सूचना दिने काम हुन्थ्यो।

ग्वेदां राख्ने दिनमै चूडाकर्म प्रार्थी व्यक्तिको जन्म पत्रिका संघद्वारा सर्व संघमा नाउँ दर्ताका लागि लिन्छ। ग्वेदां राख्ने बित्तिकै जोशी (ज्योतिष) आएर घोषाः (पानी घडी) राख्न आउँछ तर आजकाल यो घोषाः राख्ने क्रिया बन्द भइसकेको छ।

(ख) ग्वेदां राखेपछि तेश्रो दिनमा अर्थात् चूडाकर्मको अघिल्लो दिन एक अर्को धार्मिक क्रिया सम्पन्न गर्छ। यसलाई दुसल क्रिया अथवा छोय्लाभू भन्छ। दुसल क्रियाको शाब्दिक अर्थ प्रवेश क्रिया हो, छ्वेलाभू को शाब्दिक अर्थ “मासुको थाल” जस्तो देखिएता पनि वास्तवमा

जुनसुकें कठिन कार्य गर्नुअधिको तयारी अर्थमा यस शब्द-को प्रयोग गरिएको देखिन्छ ।

“प्रव्रज्याग्रहणविधि” पुस्तिका अनुसार वास्तव-मा यही क्रियाबाट चूडाकर्म संस्कार प्रारम्भ हुने देखिन्छ किनभने यस पुस्तकको प्रारम्भ नै “अथ प्रव्रज्याग्रहण-मुच्यते । न्ह्यन्हुकुन्हु (अघिल्लो दिन) दुसर क्रियास (प्रवेश क्रिया)” वाक्यबाट गरिएको छ ।

यस दिन गुरुमण्डल, त्रिसमाधि, कलश अधिवा-सनको धानिक क्रिया चूडाकर्म प्रार्थीहरूलाई गराउँछ । यस कार्यमा आजुहरू १०, थकाली र न्वकु गरी अजिहरू २, अर्ति आजु १, गुरुजु १, पुरोहित १ र मामा फुपूलाई न प्रकारका तरकारी (घासा) राखेर आधा पाउ मासु समेत-को भोज खाउँछ । अग्नि उता चूडाकर्म प्रार्थीहरूको भने यस दिनदेखि शुद्ध (निरामिस वा भोजनको सात्त्विक) चर्पा प्रारम्भ हुन्छ ।

चूडाकर्म क्रिया-

चूडाकर्मलाई प्रव्रज्याक्रिया पनि भन्छ । जहाँ सम्म “प्रव्रज्या” शब्दको स्याल छ त्यो बुद्धकालीन विनय सम्मत शब्द हो तर आजकाल प्रायः गरी यस कियालाई बरे छुयेगु अर्थात् वन्देजु (शाक्य) बनाउने, चूडाकर्म (टुपी काट्ने अथवा मुख्य क्रिया) गर्ने पनि भन्छ ।

चूडाकर्ममा चैत्यको ठूलो स्थान छ । विशुद्ध संघ परम्परापछि चैत्यसामु संघपरम्परा कायम गरेको ऐतिहासिक कारण हुन सकिन्छ । यज्ञ पूर्व “थाषं चैत्य” राख्नु अग्नि देशान्तर “यापं चैत्य” सबभन्दा अगाडि हुनु यसको प्रमाण हो ।

(क) चूडाकर्म प्रार्थीहरू स्नान गरेर प्रातः कालमै विहारमा आउँछन् । थपाः आजुबाट धवाःपाः आजुको

गुरुजुद्वारा पूजा हुन्छ । होम हुन्छ । जी, सेतो खैरो कालो तिन, अक्षत, मास, धानबालासहित, माय, ... (भुति), केराउ, लाजा, भुंग, कालो भटमात, गरहत ... (ईकापःका), इत्यादि गुरुजुद्वारा होमिन्छ । जेष्ठतम चूडाकर्म गर्नेको अभिभावक यस यज्ञमा कर्म गर्दछ । यस यज्ञलाई आजकाल “दिनजज्ञ” भन्दछ । चूडाकर्म-को क्रिया क्रममा लगातार बीच बीचमा नायबाजं (कसाई वाजा) बजाउँछ । अर्थात् दोश्रो प्रव्रज्याकाक्षीका अभिभावकद्वारा मूल विगिमा पूजा सम्पन्न हुन्छ । आजुहरू प्रथम “गुरुजुले” गरिन्छ । आजुहरूमा अग्नि र सरुवा, चामल, २ सुपारी र त्वांग चढाएका थिए । अर्ति आजु र अजिहरूलाई १ सुपारी र १ त्वांग चढाए । त्यसपछि चूडाकर्म हुनेहरूलाई बुद्ध, धर्म र संघ पूजा गराइकन “गुरुमण्डल” गराउँदछ । यस बेला उनीहरूलाई शिष्य हुने अधिवासन प्रदान गर्छ । पंचशीलको शिक्षा दिन्छ ।

चूडाकर्म हुनेहरूलाई.....थपाः आजुले दिएको धागोको बीचमा ३ ठाउँमा पन्चसूत्र भएको टाउकोमा र काखमा बाँधे । त्यो पनि बचन ग्रहण पूर्व सेतो बाला जस्तै हो ।

(ख) विगिबाट तल चूडाकर्म सापेक्षीहरूलाई दुबै खलकमा मास फुटाउने काम गराउँदछ । यसलाई पाप मोचनको प्रतीक कार्य भन्छ । “प्रव्रज्या ग्रहण” पुस्तक को “लोहान्तरिक्षा” को अर्थ शायद यही क्रिया हो ।

(ग) प्रव्रज्या हुनेहरूलाई अब नाउद्वारा कपाल खौरिने काम हुन्छ । यसरी कपाल खौरिने बेला, उनीहरूका फुपू या दिदीले थालमा नयाँ कपडा राखी खोरिएका

१. पं. पूगेसन वज्रावाचं समाधि, बुद्ध सूत्री (त्रु, बौद्ध विचार (द्वितीय खण्ड), काठमाडौं, पृ २०२३), पृ. ५६

कपाल लिइरहन्छे ।

(घ) नाउद्वारा कपाल खौरिँदा टुपी जस्तो टाउकोको केन्द्रभागको केही कपाल बाकी छाडिदिन्छ । अनि यस बाकी 'चूडा' कपालमा मुनको श्रौंठी बाँधिएको हुन्छ । थपाःआजुद्वारा यही "चूडा" कपाल मुनको छुराले अनेक धार्मिक पाठको बीचमा कर्तन गरिदिन्छ । वास्तवमा यही उपसम्पदा कार्यको एक महत्त्वपूर्ण अंग हो ।

(ङ) प्रव्रज्याभिषेकलाई पिसगं पनि भनिन्छ । यो कार्य १० आजुहरूको क्रममा ७, ८, ९ र १० श्रौं ४ आजुहरूद्वारा कलशबाट चूडाकर्म भएकाहरूको भरखर खौरिएको टाउकोमा जलधारा दिएर सम्पन्न हुन्छ । यसलाई पिसगं भन्नुको अर्थ चार सागरका पानीबाट स्नान गराउनु मानिएको छ । वास्तवमा "प्रव्रज्या संस्कार विधि" पुस्तकमा पनि "पिव समुद्र" नै लेखिएको छ । यस बेला गुरुजु पाठ गरिरहन्छ ।

(च) चूडाकर्म आकांशीहरूलाई चीवरवस्त्र, खिलखिलका र पात्र प्रदान गरेर थपाःआजुले प्रव्रज्या कार्यको अर्को महत्त्वपूर्ण विधि सम्पन्न गर्नुहुन्छ । चीवर वस्त्र लाइकन मात्र र खिलखिलका हातमा लिएपछि चूडाकर्म भएको व्यक्ति पूर्ण भ्रामणेर जस्तो देखिन्छ ।

(छ) नव चूडाकर्म भएकाहरूलाई यसपछि बुई काँचो ई'टामा बसालेर पूजा गराउँछ । उनीहरूको टाउकोमा गुरुजुले स्वस्तिक चिन्ह पहेँलो सिद्वरको धागोबाट बनाइदिन्छ । यसपछि यज्ञको टीका मुलुमा ल्याइकन लगाइदिन्छ । १५ पैसा थपाःआजुमा चढाउँछ । यसपछि यी नव चूडाकर्म गर्नेहरूबाट भिक्षाटन आजु र गुरुजुमा गर्दछ । नव चूडाकर्म हुनेले गुरुजु र आजुमा पहेँलो टीकालगाइदिन्छ ।

(ज) अनि सण्डलको अगाडि फूलाकारको पात पातमा पाइला राख्न लगाई हातमा किसली लिनलगाई क्वाःपाःआजुको दर्शन गराउँछ । किसली चढाई क्वाःपाः दर्शन गर्दै पूजा गरेर निस्कन्छ । वास्तवमा यही प्रव्रज्याकार्य सुसम्पन्नको प्रतीक हो । अर्थात् यो क्वाःपाः आजु दर्शन 'म सर्वसंघको सदस्य भएँ' भन्ने कुराको द्योतक हो ।

यस बेला अरू व्यक्तिले चूडाकर्म संस्कार भएका व्यक्तिको तर्फबाट क्वाःपाः आजुमा दही च्यूरा चढाउँछ । वास्तवमा यसैलाई चूडाकर्मक्रियाको परित्तमाप्ति मान्नु पर्दछ ।

ॐ

बुद्धको जन्म र जनधारणा

ई. पू ६२३ मा कपिलवस्तुका राजा शुद्धोदन र रानी महामायादेवीको कोखबाट पवित्र लुम्बिनी बगैँचामा शाक्यमुनि गौतम बुद्धको जन्म भयो । त्यसबेला वहाँले सात पाइला हिँडेर "म लोकमा अग्र, श्रेष्ठ, जेष्ठ हूँ साथै यस जन्म मेरो अन्तिम जन्म हो । अब मेरो पुनर्जन्म हुनेछैन" भन्ने उद्गार गर्नुभयो भन्ने जनधारणा छ ।

प्रज्ञानन्द महास्थविरया संस्मरणम्

- भिक्षु बुद्धघोष

सिद्धार्थ गीतमया यः गु हे जन्मभूमि नेपाल्य शुद्ध बुद्धधर्मयागु भिक्षुपरम्परा सर्वथा लोपप्रायः जुयाचवने धुंकुगु इलय् यति ६३ दे न्ह्यः संघमहानायक प्रज्ञानन्द महास्थविर थः स्थविरवाद परम्पराय् दीक्षित जुयाः हानं शुद्ध बुद्धधर्मया नी स्वनाबिज्यात । वि. सं. १९५७ निसे २०४० सालतक शुद्ध बुद्धशासनयागु संरक्षण व सम्बर्द्धन यायेगु पावनकार्यय् वसपोलं निरन्तर अट्टरूपं संलग्न जुयाः नेपाल्य थेरवाद बुद्धशासनया इतिहासय् सर्वाधिक योगदान यानाबिज्यात ।

बुद्धशासन चिरस्थायी यायेत नेपाल्य क्षिन्याह्य भिक्षुपि दयेके फयेमा धकाः प्रार्थना यानाबिज्यात । वसपोलं प्रार्थना यानाबिज्याःथे क्षिन्याह्य भिक्षुपि दयेकेगु कुतः नं यानाबिज्यात । उगु इलय् नेपाल्य प्रव्रजित यायेगु आः थे स्वतन्त्रता मदुगुलि प्रव्रजित जुइगु इच्छाजुपि कुलपुत्रपित कुशीनगर थ्यंक ब्वनार्यकाः चन्द्रमणि महास्थविरयाथाय् प्रव्रजित यानाबिज्याइगु जुयाचवन । थ्व हे सन्दर्भय् वसपोलं थःत यानाबिज्याःगु उपकारया बारय् छु, खँ न्ह्यथने ।

वि. सं. १९९७ सालयागु खँ खः । गृहस्थिभावयात त्वःताः स्वतन्त्रजीवन हनेगु प्रबल इच्छा जुयाचवंगु इलय्

जिमि बाःनं सारनाथं धर्मदूत लय्पो कयातःगुलि उगु पत्रिका स्वयेगु याना गुकि यानाः जितः प्रव्रजित जुइगुलो अगो प्रेरणा बिल । उबलय् आः थे थेरवादया बिहार मदुनि । किन्डोल बिहारय् लामाभिक्षुपि, अर्नापि, अनगारि कापि व थेरवादीभिक्षुपि बिज्यानाचवंगु जुयाचवन । जि अन बरोबर वनेगु याना । छन्हु वसपोल प्रज्ञानन्द महास्थविर चननाबिज्याःगु व्वथाय् वना । वसपोलयागु शान्त दान्तगु स्वभाव खनाः जि तसकं प्रभावित जुल । थः प्रव्रजित ज्वीगु इच्छा जूगु खँ ह्यथनाबलय् वसपोलं “इच्छा यात धाःसा ज्वीफु” धकाः प्रोत्साहन बियाबिज्यात जित्थे प्रव्रजित जुइगु इच्छा जूपि भेपि स्वह्य दुगु जुयाचवन । इमिगु नां थथे खः- यँयाह्य हारां उपासक, बलम्बुया नेकूसि उपासक, भोजपुरयाह्य कसाःचा, लिपा जिपि प्यह्य मध्यय् भोजपुरयाह्य कसाःचा लिपा प्रव्रजित ज्वीगु जुयाः जिपि स्वह्य कुशीनगरय् वि. सं. १९९७ साल माघपुह्री कुन्हु चन्द्रमणि महास्थविरया उपाध्यायत्वय् प्रव्रजित जुयाः क्रमशः जित्तित श्रामेणर बुद्धघोष; श्रामेणर महापन्थ व श्रामेणर चूलपन्थ धकाः नां छुनाबिज्यात ।

पूज्य अतिरुद्ध महास्थविर वर्माय् बुद्धधर्म अध्ययन यानाबिज्यानाचवंगु दुगुलि जितः नं अनहे अध्ययन याके

छोयेत चन्द्रमणि महास्थविर अन विहारय बिज्यानाचवंहा
अग्ग महापण्डित ऊ चककपाल महास्थविरं छपौ पौ च्वयाः
जितः बियाबिज्यात । वसपोल प्रज्ञानन्द महास्थविरं
जिमित सारनाथ बुद्धगथा पवित्र तीर्थ चाःहीकाः कलकत्ता-
यत्क तःबिज्यात । जि छहा वर्माय् बुद्धधर्म अद्ययन यायेत
वना ।

वर्माय् लगभग खुदें बुद्धधर्म अद्ययन यानाः नेपा-
ल्य लिहाँ वयेत वसपोलं प्रज्ञानन्द महास्थविरयात पो
छोयाबिज्यात अबल्य वसपोलं जितः कालिम्पोङ्गं १००
भा. रू. छोयाहया बिज्यात । थुकथं वसपोलं गुण उपकार
यानाबिज्यात ।

ध्वया नाप नापं धर्म प्रचारकार्यय् सक्रिय जुयाः
६३ दैतक अनवरतरूपय् बुद्धधर्म प्रचार प्रसारकार्यय्
लगय् जुयाबिज्यात ।

वसपोलं धर्म व दर्शनया विभिन्न विषयय् २१
गू सफू च्वयाः प्रकाशित यानाबिज्याःगुलिं च्वसापासां
वसपोलयात "भाषाजवाः" या नामं सम्मान व्यूग जुल ।

२०४१ साल मार्ग २० गते अखिल नेपाल भिक्षु

महासंघया स्वसालय् जूगु प्रथम महाथेर समायमं वसपो-
लयात "अरिय-धम्म रक्खित-नेपाल-बुद्धसासन वंसा
लंकारसिरि-संघ महानायक, विभूषणं सम्मान व्यूग जुल ।
म्यान्मार (वर्मा) सरकारपाखे 'अग्गमहापण्डित'
धयागु सम्मानार्थ उपाधि नं प्रदान याःगु जुल, यथे हे भिक्षु
महासंघया प्रथम अद्यक्ष राजीवन धर्मानुशासक "संघमहा-
नायक" जुयाबिज्याःगु जुल ।

वसपोल थेरवाद बुद्धधर्मया ले क्यनाबिज्याःह्य
जिह्य ह्यापांयाह्य गुरु खः ।

नेपाल, नेपाली अले विश्वया हित सुख मंगल व
विश्वशान्तिया लागि वसपोलं ६३ दैतक अनवरत
रूपय् धर्म प्रचार प्रसार व अभ्यासकार्य यानाबिज्याज्या
२८ फागुन २०४६ कुन्हु हिनय् ४ ताः इलय्तक थाइलेण्ड
बिज्याःपि भिक्षु व उपासकोपासिकापित परिव्राण पाठ
आशीर्वाद बियाबिज्यानाः उकुन्हुया दिनय् बहनीसिया
६.१५ ताः इलय् आकस्मिरूपय् हृदयगति बन्द जुयाः ६३
वर्षया उमेरय् परलोक जुयाबिज्यात ।

जानकारी

आज को विश्वजनमानसमा युद्धको वातावरण र अशान्त स्थितिलाई नियाल्ने हो भने आजभन्दा २६१७ वर्ष-
अगाडि लुम्बिनीबनमा वंशाखपूर्णिमाको रात्री तेश्रो प्रहर शुक्रवारका दिन ई० पू० ५६३ मा महामायादेवीको
कोखबाट जन्मनुभएका राजकुमार सिद्धार्थले (जो जन्मनासाथ ७ वटा कमलको फूलमा सातपाइला हिँड्नुभएको
थियो) जो वंशाखपूर्णिमाकै दिन बुधवारका दिन उरुवे (बुद्धगयामासोथित -श्रोत्रिय- नामक ब्राह्मणले दिएको
आठ मुठ्ठी तृण (=कुश घांस) को आसनमा बसी ई० पू० ५२८ को बुधवारका दिन ३५ वर्षको उमेरमा बोधिज्ञान
लाभगर्नुभएको थियो भने शान्तिको सन्देश (८० वर्ष सम्म प्रचार प्रसारगरी) आफ्ना शिष्यहरूलाई दिएर वंशाखपू-
र्णिमाकै दिन ई.पू.४८३ अर्थात् २५३७ वर्षपहिले कुशीनगरको उपवर्तन नामक बनमा डुइटा शालवृक्षको मुनि तथागत
गौतम बुद्धले -अनुपविशेष निर्वाण- ! वंशाखपूर्णिमाको रात्री तेश्रो प्रहर मंगलवारका दिन महापरिनिर्वाणत्व
प्राप्तगर्नुभएको थियो ।

तथागत गौतम बुद्ध -राजकुमार सिद्धार्थ- जन्म, बोधिज्ञान लाभ र महापरिनिर्वाण वंशाखपूर्णिमाका दिन भए
को थियो भने आफ्नो परिवारलाई २६ वर्षको उमेर त्यागेर पुनः ३६ वर्षको उमेरमा आफ्नो पितृभूमिमा बुद्धत्व
प्राप्तिपछि ७ वर्षतिर सर्वप्रथम ई० पू० ५२७ आजभन्दा २४७१ वर्षपहिले कालुदायी मन्त्री -सिद्धार्थको जन्म
हुँदा ७ व्यक्ति वस्तुसँग जन्ममध्ये एक-को सत्प्रयासबाट वंशाखपूर्णिमाका दिन कपिलवस्तु पुगनुभएको थियो !

प्रस्तोता- राजभक्त हिमालय

यँदेसया देआचाःगूया छुमां

— विजयरत्न वज्राचार्य

चंद्र कृष्ण अष्टमीया दिनस यँ देया देआचाःगू निन्दुतक न्यायेके माःगु व न्यायेका वयाचवंगु दु । नेपाःया वज्राचार्यपि विकट इलय नं बुद्धधर्मयात संरक्षण याना- च्वंपि छथवः बौद्ध समुदाय खः । देआचाःगू गुबलयनिसे न्यायेकावल ? सुयागु लागी न्यायकावल ? सु सु जानाः- न्यायेकावल ? धकाः थौंतक सुनानं यकीनसाथ धाये फुगु खँतक न्यने दुगु मखुनि । थुगु खँय वाःचायेकूगु नं खने मडुनि । खालि स्वयंभू भगवान्‌या दर्शनयानाः शान्ति पुरिइ छचाःख्यरं इवः छुनाः फेतुत, थःगु दानकायेगु टिकट ब्यन, भागकाल, थुगुसीयागु आचाःगूयागु भागकाये धुन धाल, सन्ध्याइलय भुइखेलय वन, भवय भागकाल, सःसा चचाहाल, मसःसा पाःबीथाय छकः स्वत अनं तुं लिहाँवल, छन्हूया ज्या सिधल ।

कन्हय कुन्हू पाःलाःया छँय हनेकुन्हू नं लाःसा थःहे वन, मलाःसा टिकट बियाः भाग कायेके छोट । थः वंसा अन दैयदँसं च्यागुथि च्या लुइहःगु च्या त्वन, भाग काल, लिहाँवल । थौंकहय थुकथं देआचाःगू न्हयाना च्वन ।

थुगु गुथि गुबलयनिसे न्यायेकावल ?

श्व गुथि करीव न्यासःदँन्हूः जुजु प्रताप मल्लया पालनिसे थौंतक तुतय मज्जीक चलय जुयवयाचवंगु खने वःवः, श्व आचाःगूया जजमान वतु त्वालय च्वंगु धर्मचक्र

दर्शन महाविहराया (तधंवाहाःया) शाक्य भिक्षुपिनि छगू पंचरक्षा पाठ याकेगु गुथि दु गुगु थौंतक नं व पंच- रक्षा सफू पाठ याकाहे च्वनाबिज्याःगु दनि । साथय गुह पित दिगूकि धकाः जाकि नं वसपोलपिसं यानाहे च्वना बिज्याःगु दनि गुगु सफू देयाय्पा चक्रेश्वर समेत १८ गू विहराया थाय्पापिसं पाठ याइगु खः । व सफूया अन्तिम पौस ने. सं. ६६३ धकाः च्वयातःगुदु । श्व सफू स्वयंभू महाचँतयया पश्चिम दिसासं बिज्याःह्य अमिताभ बुद्धया न्ह्याःने च्वनाः पाठ याइगु खः । श्व सफू दैयदँसं पाठ याकावयाचवंगु दहे दनि । हानं वसपोलपिनिगु धापू कथं श्व गुथि आजुब्राज्यापिसं उगु ताकय गुंगु गुथि स्वना- बिज्याःगुमध्यय श्व महत्त्वपूर्णगु गुथि थौंतक नं चलय जुयाहे च्वंगु दु । अय जूगुलि श्व गुथि अझ श्व स्वयाः नं यक्व पुलां धंगु वसपोलपिनि धापू दु । थुकथं श्व न्हापांनिसे गौरव नक्सां चलय जुयाक्याचवंगु महासाधिक गुथि खः ।

थुकीया उद्देश्य

थुगु गुथि सुयागु लागी न्यायेकावल धंगु विषय विचारयानास्वयेबलय श्री शान्तिकराचार्य स्वयंभूपुराण उल्लेख जूकथं स्वयंभूयात वसपोलं त्वपुयाबिज्याना आष्पाणिकयोग यानाः शान्तिपुरय बिज्यात धंगु धारणा दु । शान्तिपुरय स्वंगू तह दु व उकी जम्मा नी न्हू

वसपोल दु धाड । उकी मध्यम् वसपोल श्री शान्तिकराचार्य
बन्धुदत्त वव्युचवंगु तलायागु देवापाखे आष्फाणिक
योग यानाः अनहे च्वनाः ध्यानयानाबिज्यागु धाड ।

शान्तिकराचार्यया मूल शिष्य बन्धुदत्त आचार्य
खः । बन्धुदत्तया नं प्यहा अनयायीपि दु, वसपोलपि खः-

- प्रसिद्ध वज्रचार्यपि (१) वाग्वज्र
(२) सुरतवज्र
(३) लीलावज्र
(४) मञ्जुवज्र

वसपोल पेह्यसिनं येंदेयात प्यंगू पुडें (क्षेत्र)
दयेकाः छगू छगू पुडेंल्य् छहा छहा प्रमुख जुयाः च्वना
बिज्याःगु व क्षेत्रक्षेत्र्य् विभाजन यानाबिज्याःगु खः ।

- थःने पुडेंल्य् वाग्वज्र वज्राचार्य
दथु पुडेंल्य् - सुरतवज्र वज्राचार्य
लाय्कू पुडेंल्य् - लीलावज्र वज्राचार्य
क्वथु पुडेंल्य् - मञ्जुवज्र वज्राचार्य खः ।

थ्व देआचाःगु कुन्हु श्री शान्तिकराचार्य शान्तिपुरिड
दुने दुहां बिज्याःगु बिन जुडमाः । उकियागु हे उपलक्ष्य्
तान्त्रिकाचार्य श्री बन्धुदत्त आचार्य सुरुड श्री शान्तिकरा-
चार्ययात स्मरण यायेत गुथि छगू स्थापना यानाबिज्याःगु
जुडमाः । वयां लिपा वसपोलया हे प्यहा शिष्यपि जानाः
थीया अद्यापि अट्ट जुडक सुचारुरूपं सहायक गुथित
समेत दयेकाः थःनेपुडें, दथुपुडें, लाय्कूपुडें व क्वथुपुडेंया
झिचयागू महाविहारया समस्त वज्राचार्यपिनिगु उद्धार
यायेगुया लागी थ्व आचार्यगुथि दैय्दसं न्यायेकावया
चवंगु खः । थुकी विभिन्न गुथि व सहायकगुथित नं स्वनातः
गु दु, गये कि (१) खाय्गुथि (क्वःबाहाःया) (२) आह्नी
गुथि (लाय्कूबहिया) (३) चौरासी गुथि (सखंबाहाःया)

(४) तःखाःगुथि (लगंया) (५) हिलापंला गुथि (तःछेबा-
हाःया) (६) धिसिआजुगुथि (झ्वाःबाहाःया) इत्यादि
गुथित थौंक चल्य् जुयावयाचवंगु दनि ।

थ्व महासाधिक गुथिड कान्तिपुरय् देया प्यंगूमहा-
नगरया झिचयागू मूलविहारं भाग कयाचवंगु खने दु ।
साथ्य् वतु तःथं बाहाःया शाक्यपिसं जजमानया रूप्य्
भागकयाबिज्यानाचवंगु दु ।

आः झिचयागू विहारया वज्राचार्यपि शान्तिपुरिड
दुने व पिने च्वनाबिज्याइगु क्रम -

१ थथुपुडें - (थःने)

(क) मंढ्रीपुरमहाविहार (क्वःबाहाः) शान्ति
पुरया दुने च्वनाबिज्याइगु ।

(ख) रत्नकेतुमहाविहार (झ्वाःबाहाः) शान्तिपुरय्
पिने दक्षिणपाखे जवफल्य्

(ग) हेनाकरमहाविहार - (ध्वाखाबाहाः) पश्चि-
मपाखे

(घ) हेमवर्णमहाविहार - (गंबाहाः) - अनं
नं पश्चिमपाखे

२. दथुपुडें (दथु त्वाः)

(क) सुरत श्री महाविहार - (तक्षबाहाः) -
शान्तिपुरया लिउनेपाखे

(ख) मन्त्रसिद्धिमहाविहार - (सबलबाहाः) पूर्व
पाखे

(ग) मूलश्री महाविहार - (मूबाहाः) शान्तिपुरया-
उत्तर पूर्वपाखे कुनय् ख्वंगु सतलय् दुने

(घ) कनकचैत्यमहाविहार - (जनबाहाः) -
दक्षिणया पूर्वपाखे फलय्

(ङ) रत्नकीर्तिमहाविहार - (सखंबाहाः) -
शान्तिपुरया दक्षिणपूर्वपाखे दबुलिड समेत

(च) केशचन्द्रकृत पारावतं महाविहार-(इतुंबाहाः)
-शान्तिपुरया दक्षिणपाखे

(छ) राजकीर्तिमहाविहार - (तेबाहाः) - शान्ति
पुरया दक्षिणपाखे हे ।

३) लायकूपुई (लायकू मरुत्वाः)

क) तरुमूल (श्रीखण्ड मूल) महाविहार -
(सिखवंमूबाहाः) शान्तिपुरया दक्षिण - पश्चिमपाखेया
छेक्वय

(४) मञ्जुपत्तन महानगर (कोने)
शान्तिपुरया दक्षिण - पश्चिमपाखेया छेक्वय
चञ्चनीपि

क) बम्हचक्रमहाविहार - (ऊं बाहाःत्वाः)

ख) वज्रशीलमहाविहार (इकुबाहाः)

ग) मणिसंघमहाविहार (मिखाबाहाः)

घ) कीर्तिपुण्यवज्रधातुचैत्यमहाविहार (लगंबहाः)

ङ) मणिसिंहमहाविहार - मुसुंबाहाः -जापातुं-

च) मणिसंघमहाविहार - -मुसुंबाहा यःबाहाः-

आचाःगू पाःलाःपि १११३ या-

(क) थःनेया संघरत्नवज्राचार्य - (क्वाःबाहाः)

(ख) दथुत्वाःया चन्द्रदर्शन वज्राचार्य - (तक्षबाहाः)

(ग) लायकूपुईया चिनिकाजि वज्राचार्य (सिखवंमू-
बाहाः)

(घ) क्वःनेया गुह्यहर्ष वज्राचार्य (ऊं बाहाःत्वाः)

पाःन्यायेकीगु व्यवस्था-

थःने व दथुत्वाःया पाःलाःपिसं-स्वयंमूइ व
शान्तिपुरय् याये माःगु ज्या जिम्मा काइगु खः । थुकी
थःनेयाः पाःलाकं स्वयंमू कलशपूजाया जिम्मा काइ ।

दथु पुईया पाःलाकं शान्तिपुरय् यायेमाःगु पूजाभ्राजाया
जिम्मा काइ । थुकीमध्यय् स्वयंमूस न्हू बरेछुयातःपि
आचाःगुथिइ दुध्याकेगु धकाः ग्वदां तये माःगु नं चलन दु ।
ग्वदांतयेके न्ह्याः न्हूपि गुरुजुपिसं गुरुमण्डल छक्वः बंकी-
गु खः ।

छेथाय्स कन्हयकुन्हु यायेमाःगु ज्याया जिम्मा-

लायकूपुई व कोथु पुईया पाःलाःपिसं लोकोत्तर
पूजा भ्राजा तमेतया जिम्मा काइ । अथे हे छेथाय् ब्यूह
नियां नं छुनछुं जिम्मा कायेमाःगु दु । थुखुसीया छे
थाय् निह्य पाःलाःमध्यय् छह्यसिया छे गुह्यहर्षया
थःगु छे ऊं बाहाः त्वालय् न्याःगु खः । थुकी शान्तिपुरि-
इ टाः पूजायानाः वज्राचार्यपित प्रसाद बीया लागी पत्तिहा
(दक्व पाःलाःपिनिपाखे ज्वलंतयेगु जिम्मा काइह्य) गुर्जुयात
बीःमाःगु ज्वलं उल्लेख मयाना ।

जिगु बिचारं स्वयेबलय् लिच्छवि कालय् थव यदेया
प्रतिद्व.वज्राचार्य बन्धुदत्त आचार्य थव गुथि स्वनाबिज्याः-
बलय् वसपोलया अन्तुयाधीपि प्यह्य दु । छसीकथं-

१) थःनेया-बाग्वज्र वज्राचार्य

२) दथुत्वाःया- सुरतवज्र वज्राचार्य

३) लायकूपुईया लीलावज्र वज्राचार्य

४) क्वःनेया-मुसुंबाहाःया मञ्जुवज्र वज्राचार्यपि खः ।

थुपि प्यह्य गुथियार जुयाचवनाबिज्याःगु दु । थव
गुथिया पाः बीबलय् प्यंगू पुईनं छह्य छह्यः पाःलाःयात
पाः बीगु चलन दैय् दैसं भुइखलय् याना हे च्वनि ।

भूरिदत्त नागराजया महाजातक कथा नागकन्या व राजकुमार

— भिक्षु अनिरुद्ध महास्थविर

उगु समयस जुलसां समुद्रया क्वय् नागलोक्य्
भाःत सिनाः याकःचाजक च्वंच्वंहा नागकन्या छह्य मेपि
नागत कलाः भाःत निह्यतिपू प्रसन्न साथं लहर यानाः
बास यानाच्चर्विं खनाः, इमि परस्पर रस रंगयानाः उखे
थुखे चाचाःहिलाजूगु खनाः थःगु मनय् उत्पन्न जुयावःगु
क्लेशरागयात क्वत्यलातये मफयाः नागलोकं प्याहांवयाः
समुद्रया सिथय् उखे थुखे चाचाःहिला जूबलय
राजकुमारयागु पलाःह्वोय् खनाः प्रसन्नगु मनयानाः
पलाःह्वोय् लिसे ल्यूल्यु थाहां वनाः राजकुमार च्वंगु
सिमाहलं पलिचिनातःगु रामशोपडिचा खंकल । उगुसम-
यस जुलसां राजकुमार कन्दमूलफलया लागी जंगलपाखे
वनाच्च्वंगु जुयाचवन ।

विधवा जुयाच्च्वंहा नागकन्या जुलसां सिमाहलं
पलिचिनातःगु रामशोपडिचाय् दुने द्वाहांवनाः स्वःबलय्
अन लायातःगु लासा, थलबल व ऋषिमुनिपिनिगु
सामान-परिष्कार खनाः “श्व ऋषि जुलसां धाथे” नं श्रद्धां
यानाः ऋषि जूह्य ला अथवा भयं वा छुं छगू कारणं जक
प्रव्रजित जूह्य ला ? थुपि निगू कारणमध्यय् गु किं यानाः
प्रव्रजित जूह्य ज्वी ? यदि श्व मनू श्रद्धां प्रव्रजित जूह्य
जूसा ल्केशं मुक्त ज्वीगु मन दुह्य जुयाः जि छाय् पा तया-

थकागु लासाय् आनन्द तायेकाः छनी मखु । यदि श्व मनू
श्रद्धां मखु छुं छगू भय आदियागु कारणं यानाः जक
प्रव्रजित जूह्य जूसा कामगुण सेवन यायेगु इच्छा यानाः
जि छाय् पा थकेगु लासाय् प्रसन्नसाथं आनन्दपूर्वकं
छनी थुगु प्रकारं व पुरुष भयं यानाः प्रव्रजित जूह्य खःसा
वयात थः भाःत नालाकयाः थन हे सुख आनन्दपूर्वक बास
याना च्वने” थये धकाः मनय् कल्पना यानाः परीक्षा याना
स्वयेया लागी नागलोक्य् ल्याहां वनाः अन दुगु दिव्यस्वो,
सुगन्धादि कयाहयाः सुगन्धितगु स्वानं व छनीगु खाताय्
लायाः छाय्पातल । सिमाहलं पलि चिनातःगु रामशोपडिः
यात नं स्वांमा स्वांया लहरा इत्यादि बांलाक छाय्पियाः
थाय्थासय् सुगन्धचूर्णं नं ह्वलाः थुगु प्रकारं वैगु राम
शोपडिचा व व छनीगु लासा फांगा ब्याक्क स्वये हे थं
पुसे च्वंक भव्यरूपं छाय्पाः नागकन्या नागलोक्यत्तु ल्याहां
वन ।

राजकुमार जुलसां संज्ञाःकाःति जंगलं ल्याहां वयाः
थःगु रामशोपडिचाय् द्वाहांवं बलय् नागकन्यां स्वये हे वैपुसे-
च्वंक सुगन्धितगु स्वां आदि लायाथकूगु थःगु खाता
खनाः “थन सु वयाः श्वजिगु छनेगु खातायात थये
सुगन्धितगु स्वां आदि छाय्पा थकल ज्वी ?” धकाः बिचाः

यानास्वये धुंकाः जंगलं मालाहःगु कन्दमूल फल आदि नये
 त्वने धुंकाः “अत्यन्त बांबांलाःगु दापवःस्वां, चमेलिस्वां
 आदि जिगु लासा छायापातल खनी “धकाः थःगु चित्त
 अत्यन्त प्रसन्नजुयाः धार्थेयागु श्रद्धां ऋषि प्रव्रजित जगु
 मखुगु अनुसारं थःगु मन अत्यन्त प्रमुदितजुयाः वहे सुग-
 न्धित अनेअनेगु स्वांद्वारा छायापातःगु लासाय् थः चिच्छ-
 याउकं न्हाःवयेकाः छन । कन्हय्कुन्ह सुथय् छः तुयुया
 वयेव लासां दनाः न्हि न्हि थःगु रामशोपडिचाय् बें पुना-
 च्वनागु हे त्वःमंकाः बें मपुसे कन्द मूल-फल इत्यादि माः
 वनेया लागी जंगलपाखे वन ।

नागकन्या राजकुमार जंगलपाखे वने धुंकाः अत-
 वयाः बं छायापाथकूगु स्वां शरीरं लहानाः स्यनाचवंगु
 खनाः “श्व ऋषि जुलसां कामगुणयात इच्छायाह्यः व
 भयंयानाः जक प्रव्रजित जूम्ह खनी, कामगुणयात त्यागयानाः
 श्रद्धापूर्वक प्रव्रजित जूवःह्य मखु खनी” धकाः सीकाः
 श्वयात थः भाःत यानाकायेत छं थाकुइ मखुत धकाः सीकाः
 ह्यिगः छायापा थकूगु बांमलाःगु सुखूचिनाः गनावने
 धुंकूगु स्वां लिकयाः वयाः थासय् मेगु न्हगु बांलागु स्वां-
 तयाः म्हिगः थेतुं नस्वाःगु न्ह न्हगु स्वांतयाः खाता छायापि
 धुंकाः रामशोपडिचित्त नं स्वांमाः आदि छायापियाः चंक्रमण
 याइगु लेंयंनं स्वां ह्वलाः हानं छक्कः थःगु नागलोक्यसं तुं
 ह्याहांवन ।

वसपोल राजकुमार जुलसां उकुन्ह नागकन्यां
 छायापा थकूगु लासाय् आनन्दपूर्वकं छने धुंकाः कन्हय्कुन्ह
 “श्व जिगु रामशोपाडियात सुतां जुलसां वयाः थये बांलाक
 स्वये हे थंपुसे च्वंक छायापावनज्वी ?” धकाः बिचाः यानाः
 स्वयाः उकुन्ह जंगलय्कन्द मूल-फल माः मवसे थःगु
 रामशोपडिचां नाकं सत्ती व नाकं तापाः नं मजूयाय्
 सिमाझाःया दुने वनाः सुलाः स्वयाचववन । नागकन्यां

आपालं बांबां लाःगु स्वां व सुगन्धादि प्रसन्नसायं ज्वना-
 वयाचवंगु खनाः राजकुमारं व अथे वयाचवंगु अत्यन्त
 बांलाःम्ह स्वस्वं हे स्वये मगाःम्ह त्यासेम्ह अप्सरा समा-
 नम्ह नागकन्या खनाः अत्यन्त प्रसन्नगु मन यानाः स्नेह-
 चित्त उत्पन्नयानाः श्व ला अतिकरं बांलाःम्ह मिसा खनी
 धकाः थःगु मनयाता थामय् यानाः स्वयाचवन । नाग-
 कन्या स्वांयागु धकिचा बेकुंच्यानाः रामशोपडिचिया दुने
 वनाः लायातःगु पुलांगु गनावनाः सुखूचिनावने धुंकूगु
 स्वां लिकयाः अन न्हगु स्वां तयाचवंगु बखतय् राजकुमार
 दुने द्वाहां वयाः “छ सु ख” ? धकाः न्यन । व नागकन्यां
 “भो मालिक ! जि जुलसां नागकन्या ख.” धकाः
 लिसः बिल ।

राजकुमार “छं छेय् मालिक जुयाचवंगु भाःत
 दनि लाकि मन्त ? सीके मालाचवन ।”

नागकन्या- “भो मालिक ! ह्यापा ला जिम्ह भाःत
 जुयाचवंगु मिजं दुगुखः । आःजुलसां व भाःत जुयाचवंगु
 जिम्ह मालिक परलोक जुयावने धुंकल । अथे जूगुलि-
 यानाः जि अनाथम्ह विधवा जुयाचवना । जितः नं न्यनेगु
 श्रवसर बियादिसै “छि जुलसां गुगु राज्ययाम्ह व्यक्ति
 ख ?”

राजकुमार-जि जुलसां वाराणसी नगरय् बिज्याना-
 चवंगु जूजुया राज्य यायेगु अघिहार बुम्ह बह्मवदत
 कुमार धेम्ह खः ।” छ जुलसां थःगु थाय् जुयाचवंगु
 नागलोकयात त्वःताः छु कारणं थन वयाः याकःचाजक सुं
 पासा मवयेक चाःह्यु जुयाचवनागु ?”

नागकन्या-धार्थेयागु खःगु खं कनेगु जूसा
 जिवाय् धिकःपि मेपि नागकन्यात थः थः भाःतपिनाप रस
 रंग यानाजुगु खन धार्थेव जिगु मनय् मियूगु थें जुयाः
 जि चवनाचवने माफयाः इपि थें, थः पासा भाःत छम्ह मालः

सुखी व प्रसन्न जुयाः श्रानन्दपूर्वकं च्वनेया लागी जि नाग-
लोक त्वःताः थन याकःचाजक चाचाःह्यू वयाच्वनागु खः

राजकुमार - "थथे हे खः धंगु जूसा हे प्रिये
मय्जु, श्रीपि निह्यास्या विचार मिलय्जुल । जिनं थ्व
संसारयागु मुख ऐश्वर्यं विरक्त जुयाः निर्वाण साक्षात्कार
यानाकायेया लागी ऋषिप्रव्रजित जूवयाह्य मखु । जिह्य
बौ महाराजं जितः देशं पतिनाह्याः जक थथे ऋषिप्रव्रजित
जुयाः च्वंवये माःगु खः । प्रिये मय्जु ! छ थन
छुं छुं हे पीडा कष्ट मज्जीक मुखपूर्वकं च्वं च्वने फु । अथे

जूसा प्रियेमय्जु ! श्रीपि निह्य थनिनिसें कलाः भाःत
जुयाः सुख श्रानन्दपूर्वकं वासयाना च्वनेनु ।" धकाः राज-
कुमारं धाःगु खँयात नागकन्यां नं "ज्यू हबस् राज-
कुमार !" धकाः वंगु खँयात स्वीकार यानाकाल । अबले-
संनिसें राजकुमार व नागकन्या निह्यां छगू हे मन जूपि
जुयाः थवं थः स्नेह दुपि जुयाः परस्पर तसकं यःपि कलाः
भाःत जुयाः श्रानन्दं श्रन ब्रामयानाच्वन ।

(कथहनं)

(चिनाखें)

खवसु

- लक्ष्मी श्रेष्ठ

खवसु ताहाः सुपांय्या खववि धररर हाः
हिकु यक्व लं सुंक्क सुंक्क याः
खवजक खवयाः ह्याउंगु मिखां पत्पसा त्वः
जिन्दगी वया खवयेगु हे जक
ख्वैच्वंच्वं फसं थाःगाः मदयेक चिचाः थनोगु
हा ! वंगु जीवनय् खवसुया खवसु ।

कृशा गीतमीया थें मचासीगु वया
पटाचाराया थें परिवार हे ह्नीगु
अंगुलीमाल थें दाखुं नं ज्वोगु
आम्रपाली थें वेश्या व आकाशनगरया
जीवनय् वया खवयेगु मदी
खवसु हे वया जीवन ।

वंगु जीवनया व्याख्या इन्द्रं मथू
न वरुणं न पवनं हे थू
घोछिचीछी थाःगाः मदु गन गन
दुःखसत्य कंह्य भगवान् तथागतं
सायद धंगु व्याख्या याःगु दु
वंगु खवसु हे सकलया जीवन जूगु दु ।

बौद्ध चित्रकला

(नेपालीभाषा)

आनन्दकुटीमा पूजा एवं बौद्धआमसभा

२०५० बैशाख २४, काठमाडौं-

स्थानीय आनन्दकुटी विहारमा आनन्दकुटी विहारवासी भिक्षुगणद्वारा संचालित प्रत्येक पूर्णिमाको कार्यक्रम अन्तर्गत विशेष बुद्धपूजा एवं धर्मदेशना सम्पन्न भयो । सोही दिन बुद्धजयन्ती समारोह समितिको आयोजनामा विशाल सार्वजनिक सभा सम्पन्न भयो । सो बेला सभापतिको आसनबाट प्रधानमन्त्री गिरिजाप्रसाद कोइरालाले भगवान् गौतम बुद्ध नेपालका मात्र विभूति नभई विश्वकै साम्रा महामानव रहेको छ र बुद्धदर्शनको संरक्षण र अध्ययनका क्षेत्रमा नेपालको विशेष भूमिका र दायित्व रहनुपर्छ भन्नुभयो । साथै वहाँले भगवान् गौतम बुद्धका स्मारकहरू र बुद्धदर्शनको संरक्षणका निमित्त आफ्नो प्रतिबद्धता अनुरूपका कार्यक्रमहरू प्रभावकारी ढंगबाट संचालन गर्ने कार्यमा कटिबद्ध रहँदै आएको कुरा बताउनुभयो ।

त्यस बेला प्रधानमन्त्रीले धर्मकीर्ति विहारको संयोजकत्वमा संचालित काठमाडौं जिल्लाव्यापी नवौं बौद्ध-हाजिरोजवाफ प्रतियोगितामा प्रथम हुने प्रभात माध्यमिक विद्यालय, दोश्रा हुने भक्त विद्याश्रम, तेथ्रा हुने दरबार हाई स्कूल र सान्त्वना प्राप्त हुने नामग्याल विद्यालय-लाई पुरस्कार तथा प्रमाणपत्र वितरण गर्नुभयो । यस्तै सुवर्ण शाक्यको संयोजकत्वमा संचालित बौद्धचित्रकला

प्रतियोगितामा प्रथम, द्वितीय, तृतीय र सान्त्वना प्राप्त गर्ने विद्यालयहरूका विद्यार्थीहरू क्रमशः आनन्दकुटी विद्यापीठका मणि शाक्य, ग्यालेक्सी विद्यालयका श्रीम मादेन, दरबार हाई स्कूलका गोविन्दप्रसाद सापकोटा र चुला-चुली मा. वि. का ईश्वर डंगोललाई पुरस्कार तथा प्रमाणपत्र वितरण गर्नुभयो ।

अखिल नेपाल भिक्षुमहासंघका अध्यक्ष भिक्षु अनिरुद्ध महास्थविरसमक्ष शीलप्रार्थना भई शुरु भएको त्यस सभामा जापानी राजदूत चुइची इतोले जापानी संस्कृति बौद्धधर्मबाट बढी प्रभावित भएको कुरा बताउनुभयो । म्यानमारका राजदूत उ ल्हा मिष्ट उले जन्म, बोधि-ज्ञान प्राप्ति र महापरिनिर्वाणको त्रिसंयोग परेको दिन म्यानमारमा भव्यरूपमा बुद्धजयन्ती मनाउने गरेको कुरा बताउनुभयो । राष्ट्रसंघीय विकासकार्यक्रमका आवासीय प्रतिनिधि सुश्री केरोल लङ्गले बुद्धका संपूर्ण जीवनकथा प्रत्येक पदमा विशिष्ट र अनुकरणीय रहेको कुरा बताउनुभयो । भिक्षु सुदर्शन महास्थविरले बुद्धधर्मका उपादेयता-मध्ये प्रज्ञा र करुणा नै मुख्य भएको कुरा बताउनुभयो । समारोह समितिका सचिव बुद्धरत्न वज्राचार्यद्वारा स्वागत भाषण भएको सो बेला समितिका उपाध्यक्ष कनकमान शाक्यले धन्यवाद ज्ञापन गर्दै बुद्धको सन्देश चारैतिर फैलाएर जनमानसमा करुणा र मैत्री उत्पन्न गराई विश्व-शान्तिमा जोड दिनुपर्ने कुरा बताउनुभयो ।

आनन्दभूमि

आर्ज बिहान भ्रानन्दकुटी विहारमा भगवान् बुद्धको अस्थिधानु प्रदर्शन, चित्रकला प्रदर्शनी र रामेश्वरमान श्रेष्ठको संयोजकत्वमा सार्वजनिक रक्तदान, हर्षबहादुर मानन्धरको संयोजकत्वमा क्षीरभोजन प्रदान पनि गरिएको थियो। साथै उक्त विहारमा द रेयु काई र ल्याय्मह पुचःले स्वयंसेवकको कार्य गरेका थिए भने नेपालभाषा मिसा-खलःले पानीको व्यवस्था तथा दरबार हाइ स्कूल जुनियर रेडक्रस सर्कलले प्राथमिक उपचार सेवा गरेका थिए। यसैको उपलक्ष्यमा आयोजित बौद्ध हाजिरी जवाफ प्रतियोगिताको उद्घाटनको बेला भिक्षु अश्वघोष महास्थविरले विज्ञापन गर्नेमा नयाँ तरिका आए झैं हाजिरी जवाफ पनि प्रचारको नयाँ तरिका हो भन्दै प्रतियोगिता आदि खेलमा झेल नहोस् र आफ्नो दोष र कमजोरीलाई पनि सकार्ण गर्नुपर्छ भन्नुभयो। सो बेला रोशनकाजि तुलाधरले नेपाल बहुजाति, बहुभाषिक र बहुधार्मिक देश भएको हुँदा यहाँ बुद्धको उपदेशको प्रचार गर्नु ठूलो आवश्यकता भएको कुरा बताउनुभयो। यसरी नं श्रीमती बेटी वज्रा-चार्यको संयोजकत्वमा भएको बौद्धकविगोष्ठीमा नेपाली, नेपालभाषा, हिन्दी, तामाङ मैथिली र संस्कृतभाषाका कवि-ताहरू पाठ गरिएका थिए। सो बेला भिक्षु सुदर्शनको सभाप-तित्व र आवास तथा भौतिक योजनामन्त्री बलबहादुर राईले प्रमुख आतिथ्य ग्रहण गर्नुभएको थियो। यस्तै २५३७ औं बुद्धजयन्तीको उपलक्ष्यमा क्रेदार शाक्यको संयोजकत्वमा नेपाल टेलिभिजन र रेडियो नेपालमा साप्ताहिक बौद्ध कार्यक्रम संचालन भएको थियो भने साप्ताहिक ज्ञानमाला भजन तथा धर्मदेशना पनि संचालन भएको थियो।

यसै गरी पं. बद्दीरत्न वज्राचार्यसमक्ष शील प्रार्थना भई सत्त्वतारा वज्राचार्यको सभापतित्वमा समितिका उपाध्यक्ष कनकमान शाक्यद्वारा उद्घाटित प्रवचनगोष्ठीमा

भिक्षु सुदर्शन महास्थविरले बुद्ध एक काल्पनिक पुरुषमात्र नभई ऐतिहासिक महामानव भएको कुरा बताउनुभयो। भिक्षु बुद्धघोष महास्थविरले जगत्को हित हुने बुद्धको उप-देशको व्याख्या गर्नुभयो। सो बेला वाल्मीकि क्याम्पसका सह-प्राध्यापक बेनीमाधव ढकालले संसारलाई ज्ञानको दर्शन दिने बुद्धधर्मको दर्शन संबन्धी ग्रन्थयन संस्थान खोल्नु पर्ने कुरा बताउनुभयो। समितिका सचिव बुद्धरत्न वज्राचार्यद्वारा स्वागतभाषण गरिएको सो बेला श्रिखिल नेपाल भिक्षु महासंघका तर्फबाट मंगलसूत्रको पाठ र बौद्ध कर्मकाण्डका विद्यार्थीहरूद्वारा वागीश्वरस्तोत्रपाठ गरिएको थियो।

विरोध प्रदर्शन

३०५० वैशाख ३, भारत-

यहाँको नयाँ दिल्लीमा ७ हजार बौद्ध लामाहरूले बुद्धगया जस्तो बौद्धतीर्थस्थलमा हिन्दूपूजारीहरूको प्रभुत्व समाप्त गर्ने माग राख्दै विरोध जुलुसद्वारा प्रदर्शन गरे। जापानमा जन्मेका भारतीय बौद्धभिक्षुद्वारा नेतृत्व गरिएको उक्त जुलुसमा भाग लिन महाराष्ट्र र गुजरातबाट पनि भिक्षुहरू आई भाग लिएका थिए। त्यहाँको एक मन्दिरमा हिन्दूहरूले दुई सय वर्षअघि कब्जा जमाएको आरोप लगाइएको थियो।

८० वर्षमा प्रव्रजित

२०४० वैशाख २४, काठमाडौं-

यहाँको श्रीकीर्तिविहार कीर्तिपुरमा भोजपुरमा जन्मनुभएका ८० वर्षीय छविलाल स्याम्बो भिक्षु बुद्धघोष महास्थविरद्वारा छविकीर्ति नाउँबाट प्रव्रजित हुनुभएको छ। उक्त दिन ज्ञानमालाभजन, बुद्धपूजा, क्षीरभोजन प्रदान एवं भिक्षु सुदर्शन महास्थविरद्वारा धर्मदेशना भएको थियो।

शान्तिको प्रेरणा

२०५० वैशाख २७, काठमाडौं-

गौतम बुद्ध प्रतिष्ठानद्वारा आयोजित दुइदिने बुद्धजयन्ती समारोहको समापनमा सभापतिको आसनबाट प्रतिष्ठानका सभापति डा० दिलीरमण रेग्मीले अहिंसाका प्रतीक बुद्धको सम्झनाबाट शान्तिको मार्गमा लाग्न प्रेरणा मिल्छ भन्नुभयो। प्रतिष्ठानका महासचिव डा० मोहन लोहनी, डा० केशरजङ्ग रायमाझी, डा० काशीराज उपाध्याय र नीलाम्बर आचार्यले भगवान् बुद्धले देखाउनुभएको सत्यको मार्ग आज पनि विश्वशान्तिक लागि उत्तिकै व्यावहारिक र महत्त्वपूर्ण एवं प्रेरणादायी छन् भन्नुभयो। सो बेला थाइलैंडका संघराजा फा सोमवेच त्राण संघद्वारा प्रदत्त बुद्धमूर्तिमा माल्यार्पण तथा महास्थविर भिक्षुहरू मुमङ्गल, मुदर्शन र कीर्तिज्योति सहित भिक्षुसंघद्वारा प्रार्थना पूजा भएको थियो।

विभिन्न कार्यक्रम सहित बुद्धजयन्ती

२०५० वैशाख २५, पाल्पा-

ज्ञानमाला सुधार समिति महाचैत्यविहारको आयोजनामा २५३७ श्री बुद्धजयन्ती साप्ताहिकरूपमा विभिन्न कार्यक्रम सहित मनाइयो। सो बेला समितिका सदस्यहरू महेशलाल शाक्य, विकास नापित, क्षरण राजलवट र राजेश श्रेष्ठले रक्तदान गर्नुभएको थियो भने ज्ञानमाला भजन सहित बोधिवृक्षको आरोपण, बौद्ध प्रवचन गोष्ठी, अस्पतालका विरामीहरूलाई फलफूल प्रदान, लुम्बिनीमा शान्तियात्रा, दीपावलीको कार्यक्रम रहेको थियो। यी विभिन्न कार्यक्रममा भजन, प्रवचन, स्वागत समारोह आदिमा विशेषरूपमा चन्द्रलाल शाक्य, भिक्षु शाक्यानन्द महास्थविर, त्रिनियालाल वज्राचार्य, यादववाहादुर राय-

माझी, विनयकुमार कसजू, छत्रराज शाक्य, जगत्बहादुर जोशी, पूर्णमान वज्राचार्य, पूर्णमाया महेर्जन, कवीन्द्रमान वज्राचार्य, त्रिरत्नलाल शाक्य, निरञ्जनलाल वज्राचार्य, केशवलाल वज्राचार्य, देवेन्द्रमान शाक्य, सूर्यमुनि शाक्य, विनयराज वज्राचार्य, महारत्न वज्राचार्यको विशेष योगदान र सहभागिता थियो।

समारोह मनाइयो

२०५० वैशाख २४, रामेछाप-

यहाँको तामाङ धेवुङ संघको आयोजनामा ड्वाङ ध्याम्छो लामाको अध्यक्षतामा गठित समितिद्वारा २५३७ श्री बुद्धजयन्ती साप्ताहिकरूपमा विभिन्न बाजागाजा सहित नगरपरिक्रममा गरी कविगोष्ठी समेत गरेर मनाइयो। बुद्धवीर लामा, गंगाबहादुर लामा, सिरफ तेन्जीङ लामा र अन्तरे लामाले बौद्धहरूले बुद्धको उपदेश अनुसार आचरण गरी शान्ति र अहिंसाका लागि उद्यत हुनुपर्ने कुरामा जोड दिई आफू-आफ्नो मन्तव्य व्यक्त गर्नुभयो। अध्यक्ष नवाङ ध्याम्छो लामाले लागू पदार्थ सेवन र काटमार आदि बुद्धको उपदेश विपरीत कुरा भएको हुनाले बौद्धहरूले यी कुरालाई त्याग्नु आवश्यक छ भन्नुभयो। उक्त अवसरमा दार्जिलिग थुप्लेन सांगाधर्पोलिङ, डाँलीगुम्बाको ग्यालवाङ दुक्छेन रोम्बोहे बाट ल्हुनडुप, देखैन लिङ गुम्बा र युव वर्ष प्रा. वि. का लागि समेत कोइल पाइप उपलब्ध भएको र स्वयम्भू-किन्डोलका कहपुई गुम्बाको खेम्बो सेडुपले विभिन्न पुस्तकहरू निशुल्क प्रदान गरिएको थियो।

बुद्धपूर्णमा कार्यक्रम

२०५० वैशाख २४, गुल्मी-

यहाँको बुद्धधर्मसंघ सुगन्ध विहारको आयोजनामा दुइदिवसीय कार्यक्रम राखी २५३७ श्री बुद्धपूर्णमा दिवस

संपन्न गरेको छ । बुद्ध पूजा, शीलप्रार्थना, बोधिवृक्षमा जलस्र्चन, ज्ञानमाला भजन, बुद्धप्रतिमा रहेको रथद्वारा नगरपरिक्रमा, बौद्ध धार्मिक अनुष्ठान सभा, बौद्धहाजिरी जवाफ प्रतियोगिता, प्रवचन, धर्मदेशना र पुण्यानुमोदन आदि कार्यक्रममा काठमाडौंका शिक्षु बोधिज्ञान र श्रामणेर निश्रोधले समारोहमा भागलिनुभएको थियो ।

संघका अध्यक्ष श्रीमती भुवनमाया याछेको सभापतित्वमा संचालित अनुष्ठानसभामा सचिव सुबर्णलाल कक्षपतीले धर्मसंबन्धी प्रवचनका साथै सुगन्धविहारको प्रतिवेदन प्रस्तुत गर्नुभएको थियो । विहारका अध्यक्ष डा० राजकुमार श्रेष्ठले विहारको ऐतिहासिक पृष्ठभूमिबारे प्रकाश पार्नुभई २०१२ सालमा स्थापना भएको त्यस विहारले बौद्ध तीर्थयात्रा पर्यन्त गराइआएको कुरा बताउनुभयो ।

बुद्धजयन्ती

२०५० वैशाख २४, भोजपुर-

यहाँको शाक्यमुनि बौद्ध संघको आयोजनामा शाक्यमुनि विहारमा ज्ञानमालाभजन, बुद्धपूजा आदि गरी सप्ताहव्यापीरूपमा २५३७ औं बुद्धजयन्ती समारोह संपन्न गरेको छ । सो बेला हर्षज्योति शाक्य, हीरालाल शाक्य, उत्तरा शाक्य, निर्मला शाक्य, प्रकाशचन्द्र शाक्य, उत्तम शाक्य र भीम शाक्यबाट बुद्धधर्म संबन्धी प्रवचन गरेको त्यसबेला विरामीहरूलाई फलफूल प्रदान, सरसफाइ, कल्पवृक्षदान, धर्मदेशना, बौद्ध हाजिरी जवाफ प्रतियोगिता, प्रभातफेरी, गिलानपूजा, दापाभजन र बुद्धप्रतिमाको यात्रा सम्पन्न गरिएको थियो । शाक्यमुनि बौद्ध संघका सभापति मणिरत्न शाक्यबाट सभापतित्व गरेको सो सभाका उपासक देवराज शाक्यबाट स्वागतभाषण र

सचिव भीम शाक्यबाट प्रतिवेदन प्रस्तुत गर्नुभएको थियो । सो समारोहमा भागलिने अनगारिका सुशीला त्यसतर्फ जानुभएको थियो ।

पूजा अर्चना

२०५० वैशाख २४, भोजपुर-

बुद्धिष्ट समाजको आयोजनामा यस वर्षको बुद्धजयन्तीमा साप्ताहिक कार्यक्रम राखी पूजा अर्चना गरियो । सो उपनक्षयमा अस्पतालका विरामीहरूलाई फलफूल प्रदान, भगवान् बुद्धको जीवनीमाथि प्रवचन, रथयात्रा र सार्वजनिक बौद्धसभा गरिएको थियो । समाजका अध्यक्ष शेरबहादुर मोक्तानको सभापतित्वमा भएको आमसभामा इन्द्रमलका शेर्पाले जन्मले होइन कर्मले बौद्ध बनें भन्नुभयो । जि. वि. स. सभापति शशिभूषण किरातले भगवान् बुद्धका नाममा प्राप्त भएको स्वदेशी र विदेशी सहयोगहरू सदुपयोग नभएको गुनासो गर्नुभयो । समाजका सचिव प्रा. केशरबहादुर तामाङ्गद्वारा स्वागतभाषण भएको सो बेला अनगारिका सुशीलाले बुद्धवचनको आदर्शप्रति धर्मदेशना गर्नुभएको थियो ।

पाँच कर्तव्यको शपथ गरी विवाह

२०५० वैशाख ३०, सुमसरी-

पूर्णमान स्थापितका छोरा सुरेश स्थापित र हरिकृष्ण ताम्राकारकी छोरी बबिता ताम्राकारको बौद्ध संस्कार अनुरूप भगवान् बुद्धको गृहविनय अनुरूप विशरण, पंचशील, बुद्धपूजा र पतिपत्नीले जीवनमा पालन गर्नुपर्ने पाँच कर्तव्यको शपथग्रहण गरी विवाह संपन्न गयो । सो बेला उपासक उपासिकाहरूद्वारा परित्राण पाठ भएको थियो र पुरोहितद्वारा गरिने कुनै पनि विधि गरिएको थिएन ।

हृत्पाठ्यापी कार्यक्रम

२०५० वैशाख २४, सुनसरी-

यहाँको बुद्धविहार र बौद्ध युवासाथीको संयुक्त आयोजनामा भगवान् बुद्धको २५२७ औं जयन्ती हृत्पाठ्यापी कार्यक्रम राखी संपन्न गरियो। कार्यक्रम अनुसार हिज्जे प्रतियोगिता, हाजिरी जवाफ प्रतियोगिता, श्रौषधी वितरण, बुद्धको प्रतिमाको नगर परिक्रमा, प्रवचन गोष्ठी कवितापाठ पुरस्कार वितरण, दीपावली, बिरामीहरूलाई फलफूल वितरण गरिएको थियो। यस समारोहमा स्थानीय भिक्षु मैत्रीद्वारा झण्डोत्तोलन, इटहरीनिवासी जी. बी. लुङ बुद्धधर्ममा प्रवर्जित, भिक्षु भद्रीयद्वारा धर्मदेशना, अन्गारिका मोलिनीबाट धर्मोपदेश, के. बी. मोक्तनद्वारा प्रवचन, बुद्धविहारका अध्यक्ष श्रीमती त्रिष्णुदेवी श्रेष्ठबाट धन्यवाद ज्ञापन गरिएको थियो।

नगरपरिक्रमा

२०५० वैशाख २४, भक्तपुर-

स्थानीय नगदेशमा नगदेश बौद्ध समूहको आयोजनामा शान्तिका महानायक भगवान् बुद्धको २५३७ औं बुद्धजयन्तीको उपसक्ष्यमा तथागतको प्रतिमालाई रथमा राखी नगरपरिक्रमा गराई जयन्ती संपन्न गर्‍यो। सो बेला बुद्धपूजा भएको थियो।

शान्तिपदयात्रा

२०५० वैशाख २४, मोरंग-

विराटनगरमा गठित बुद्धजयन्ती समारोह समितिले शान्तिपदयात्रा गरी बुद्धजयन्ती मनायो। शान्तिपदयात्रापछि समारोहमा परिवर्तन भएको उक्त अवसरमा भिक्षु बोधिसेन समक्ष पंचशील, नगरपालिका उपप्रमुख गंगाभगतबाट बौद्ध झण्डोत्तोलन, उपासिका संघका अध्यक्ष

श्रीमती हीरादेवीबाट बुद्धधर्मसंबन्धी प्रवचन, भोजपुर शाक्यमुनि बौद्धसंघका अध्यक्ष लालधन शाक्यबाट मन्तव्य र सभापतिको आसन ग्रहण विराट बौद्ध संघका अध्यक्ष सिद्धिमानपति शाक्यले गर्नुभएको थियो र धन्यवाद ज्ञापन संघका सचिव धर्मकुमार हलवाईद्वारा भएको थियो।

बुद्धजयन्तीको उपलक्ष्यमा विराटनगर नगरपालिकाको सभाकक्षमा समारोहसमितिको आयोजनामा भएको बौद्धप्रवचनगोष्ठीमा नगरपालिकाका प्रमुख अशोक कोइराला प्रमुख अतिथि हुनुहुन्थ्यो भने राजसभाका सदस्य मेघराज शर्मा, पं. माधवप्रसाद नेपाल, सहप्राध्यापकहरू राजकुमार पोखरेल र डा० मेदिनीप्रसाद शर्मा र वैजनाथ थपलियाले बुद्धधर्मको महत्त्व विषयमा आफू आफ्नो विचार पोख्नुभएको थियो। सो अवसरमा यहाँका अनाथाश्रम र वृद्धाश्रमका बासीहरूलाई फलफूल वितरण भएको थियो।

शोभायात्रा

२०५० वैशाख २४, काभ्रे-

बुद्धजयन्ती समारोह समिति बनेपाको आयोजनामा सुदर्शन विहार कोब्रहलबाट विविध सांस्कृतिक बाजा सहित भिक्षुगण, उपासक उपासिका एवं विविध पक्षका जनसमुदायहरू समेत भई बुद्धको प्रतिमाको शोभायात्रा गरी २५३७ औं बुद्धजयन्ती मनाइयो। सो दिन भएको बौद्ध सार्वजनिक सभामा प्रमुख अतिथि रहनुभएका श्वासणेर संघरक्षितद्वारा धर्मदेशना भएको थियो। शीलप्रार्थना र बुद्धपूजाबाट शुरू भएको उक्त सभाको सभापतित्व समितिका अध्यक्ष पूर्णचन्द्र शाक्यले गर्नुभएको थियो। त्यसबेला समितिका सहकोषाध्यक्ष इन्द्र नक्मीद्वारा स्वागतभाषण, कोषाध्यक्ष बुद्ध रंजितद्वारा आर्थिक

प्रतिवेदन प्रस्तुति, सदस्य प्रदीप शाक्यबाट धन्यवाद ज्ञापन र उपासिका पूर्णमाथा मानन्धरबाट जलपानको व्यवस्था भएको थियो। सो उपलक्ष्यमा बनेपाभरिका चैत्यस्थलहरूमा सफाई गरिनुका साथै ज्ञानमाला भजन, साप्ताहिक धर्मदेशना भएको थियो। धर्मदेशना अन्तर्गत बनेपा, श्रीखण्डपुर, नाला, सांगा, धुलिखेल, खोपासी र पनौतीमा क्रमशः भिक्षुहरू निग्रोध, बोधिसेन, धम्मसोभन महिय र शश्वघोष, नन्दद्वारा धर्मोपदेश भएको थियो र सोही बेला इन्द्र नकर्मी, केशवकाजी वैद्य, गणेशदास उलक, रामहरि श्रेष्ठ, धर्म मानन्धर, उत्तम मानन्धर र हरिशंकर मानन्धरले आफ्नै प्राप्तो मन्तव्य व्यक्त गर्नुभएको थियो।

बौद्ध उपासिकासंघ गठन

२०५० वैशाख २६, भोजपुर—

यहाँको टक्कारमा अनगरिका सुशीलाको सल्लाह र सक्रियतामा श्रीमती उषा शाक्यको अध्यक्षतामा ११ सदस्यीय बौद्ध उपासिकासंघको गठन भएको छ। संघका उपाध्यक्ष, सचिवमा, क्रमशः कोषाध्यक्ष, सुश्री उत्तरा शाक्य सुश्री प्रभालक्ष्मी शाक्य सुश्री निर्मला शाक्य, सुश्री सैया शाक्य र सुश्री विनीता शाक्य रहनुभएको छ। अन्य सदस्यहरूमा सुश्री उर्मिला शाक्य, श्रीमती शान्ता शाक्य, सुश्री रसिला शाक्य, सुश्री सुनीता शाक्य र सुश्री उत्तरकुमारी शाक्य रहनुभएको छ।

रथयात्रा

२०५० वैशाख २४, धुलिखेल

स्थानीय नगरपालिका प्रमुख बेलप्रसाद श्रेष्ठको प्रमुख आतिथ्यमा बुद्धमूर्तिलाई सजाई नगरका विशेष स्थानहरूमा रथयात्रा गरी २५३७ श्री बुद्धजयन्ती मनाइयो। सो बेला भएको बौद्धसभामा भगवान् बुद्धको उपदेशलाई व्ययहारमा उतार्नुपर्ने कुरामा जोडिनुका

साथै त्यहाँका विहारको संस्थागत विकास गरी बुद्धधर्म प्रचार प्रसारमा जोड दिइएको थियो। यसक्रममा विहार संचालक समितिको गठन गरियो। सो समितिका अध्यक्ष र सदस्य द्वयमा हरिकृष्ण श्रेष्ठ तथा वेदप्रसाद कोजू र सुश्री सुख लक्ष्मी श्रेष्ठ रहनुभएको छ। भिक्षु गुणघोष धर्मानुशासक हुनुहुन्छ।

बौद्धसभा

२०५० वैशाख २३, ललितपुर—

२५३७ श्री बुद्धजयन्ती समारोह समिति यशोधरा महाविहारको आयोजनामा श्री ५ युवराजाधिराज दीपेन्द्र वीर विक्रम शाहादेवको समुपस्थितिमा अथितिका अध्यक्ष गणेशमान वज्राचार्यको सभापतित्वमा बौद्धसभा संपन्न भयो। सो बेला सांस्कृतिक धाःबाजं सहित नर्क (थकाल्नी) हरूद्वारा युवराजाधिराजको स्वागत गरिएको थियो। भिक्षु बुद्धघोष समक्ष शीलप्रार्थना र वज्राचार्य-समूहबाट स्वागतगान भई शुरू भएको उक्त समारोहमा समितिका उपाध्यक्ष बुद्धिराज वज्राचार्यबाट श्री ५ युवराजाधिराजमा बाय्च् समर्पण र श्री ५ युवराजाधि-राजबाट बौद्ध शण्डोत्तेलन भएको थियो। स्वागतभाषण गर्दै बुद्धराज वज्राचार्यले चौथो विश्वबौद्ध सम्मेलनताका भैरहवाबाट लुम्बिनीसम्म जाने बाटो श्री ५ त्रिभुवनद्वारा निर्माण गराइएको कुरा उल्लेख गर्दै संसारभरिको लागि बौद्ध तीर्थस्थल नेपाल शान्तिभूमि रहेको कुरा बताउनु भयो।

सोही बेला 'यशोधरा महाविद्यालय संघ छगू अध्ययन' पुस्तकको विमोचन गर्दै शिक्षा, संस्कृति तथा समाजकल्याण मन्त्री गोविन्दराज जोशीले बुद्ध हात्ती सामू नभएपनि सभ्यताको बाटो अवलम्बन गर्न चाहनेलाई (बाँकी दोश्रो कमरमा)

संघरक्षितां सकल पार्हांपित सुभाय् देछामाबिज्यात ।

बुद्धजयन्ती हन

१११३ बछला ध्व १५, यल-

२५३७ ऋवःगु बुद्धजयन्तीया लसताय् जूगु थीथी ज्याइवलम् ८६ दे दुम्ह भिक्षु कालुदायिं छवनाया जितापुर गन्धकुटी विहारम् धर्मदेहना यानाःलि थेक्षोया बेलुबनाराम विहारम् धर्मदेहना यानाबिज्यात । अनं मणिमण्डप विहारम् जूगु बुद्धपूजाय् ब्वतिकयाः धर्मदेशना यानाबिज्यानाःलि बूबहास्य जूगु बुद्धपूजाय् नं सरिक जुयाबिज्यात । धनं नं यनाः लुमुया सुघर्ण छन्नपुर विहारम् धर्मदेशना यानाः धसिइ ध्वंगु सिद्धिमंगल विहारम् धर्मदेशनायाना बिज्यात ।

उबलम् हे भोजनोपरान्त जलया पुष्पोदय विहारम् धर्मदेशना यानाः बूबहाःया शोभायात्राय् ब्वतिकयाबिज्यानाः भिक्षु कालुदायि थुछुसीया बुद्धजयन्तीइ विशेष सक्रिय जुयाबिज्यात ।

मूर्तिमान सिर्पाः लःल्हात

१११३ बछला ध्व १५, यल-

लोकसाहित्य परिषद्पाखं बंयईसं बियाघयाच्वंगु मूर्तिमान सिर्पाः थुछुसी हिरध्ववर्णं महाविहारया "तारय माम् संघ" यात लःल्हात । ने. सं. ११०८ स. दिवंगत मूर्तिमान शाक्यया नामं वस्पोलया काम् रत्नमान शाक्यं मुखइ स्वदः दाया सिर्पाः ऋत्रं तयाभ्यगुली थुछुसी नीन्पाइः दाया जूगु दु । साःलकम् थुगु सिर्पाः इनाप बाःपी, नेपाल लिपिगुधि व कातिक नाच प्रबन्ध समिति-यात लःल्हाये थुक्कू दु । सत्यमोहन जोशीया सभापतित्वम् जूगु उगु समारोहस लोकसाहित्य परिषद्दा दुजः राममुन्दर मल्लं लसकुस न्बच्चु बियादिल सा परिषद्दा सचिव विजय-

रत्न वज्राचार्यं तारय माम् संघया योगदानः ह्यव्वसे उकी-या ऐतिहासिक परिचय बियाबिज्यात । यथे हे डा. कमल-प्रकाश मल्लं नेपाःया संस्कृतिइ प्रदूषण बयत्तबंगु खं ह्यव्व-या दित । नाम सिर्पाः दाता रत्नमान शाक्यं सिर्पाः लःल्हात्ते शीत शी धकाः म्हीकेगु संस्कृति हे ऋः घयाबिज्यात । तारय माम् संघया सचिव जानबहादुर शाक्यं सुभाय् देछामाबिज्यात । मूपाहाँकथं बल नगरपालिकाया प्रमुख बेजारत्न शाक्यं परंपराकथंया संस्कृति संरक्षण यायेगु ज्याय् थःगु क्षेत्रं फक्क ग्वाहालि बीगु बचं बियाबिज्यात । परिषद्दा दुजः मदनसेन वज्राचार्यं सुभाय् देछाःगु उगु सभाय् सभापतिकथं सत्यमोहन जोशीं नेपाल टेलिभिजनं नेपा या संस्कृति पिञ्चंगु समारोहत्त ब्वति मकासे पक्षपात यानाच्वंगु खंयात कुलादिल ।

सल्लाहकार्यं नं दुजः

१११३ तछला ध्व ११, यं-

कुटीलया धर्मोदय सभाया स्वज्याय् बुद्धरत्न उदयया अध्यक्षताय् गुहा दुजः दुगु समिति स्वानाःलि बुहा सल्लाहकार समितिया दुजः त्यःगु दु । संघरत्न शाक्य, विमलबहादुर शाक्य, बृजराज शाक्य, सुरेशरत्न वज्राचार्यं व भोजवीर गुहडः सल्लाहकारियं त्यःगु उगु स्वज्याय् भिक्षु चन्द्र महास्थविर धर्मानुशासक जुयाबिज्याःगु खः ।

सर्वप्रथम आफूलाई उचित मागंमा लगाउनु

अनि पछि मात्र अरुलाई उपदेश गर्नु,

यसो गर्नाले पण्डितलाई क्लेश हुनेछैन ।

- बुद्ध